

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 49 (5154) 10 снежня 2021 г.

ISSN 0024-4686

16+

Натхненне
на берагах
Нёмана
стар. 4

Архіўны
подых
мінуўшчыны
стар. 10-11

Маэстра:
юбілейны
выхад
стар. 14

Крыніцы ведаў і мудрасці

Фрагмент экспазіцыі «Бібліятэка Максіма».

Талент, нават дадзены ад нараджэння, можа так і не дасягнуць зорных вышыняў, калі з дзяцінства не будзе жывіцца з крыніц народнай мудрасці, падсілкоўвацца ўражаннямі ад убачанага, прачытанага, перажытага. Як, на чым фарміраваўся дар класіка айчыннага прыгожага пісьменства Максіма Багдановіча?

Неацэнную ролю ў раннім маленстве адыграла паездка з маці ў вёску Вяззе, гульні і забавы з сялянскімі дзецьмі, беларуская гаворка, якая там панавала. А таксама казкі, якія распаўядалі ў сям'і — менавіта з іх і пачалася любоў будучага паэта да беларускай мовы. І, вядома ж, кнігі... Спачатку гэта былі выданні беларускага фальклору, потым гістарычныя нарысы і «Наша Ніва», шматлікія паэтычныя зборнікі. Так, да вайны ў Інбелкульце захоўвалася кіпа кніжак, якія калісьці належалі Максіму.

Па архіўных дакументах, успамінах і ліставанні даследчыкі змаглі рэканструяваць беларускую частку асабістага кніжнага збору паэта. Нацыянальная бібліятэка Беларусі і філіял Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры «Літаратурны музей Максіма Багдановіча» нядаўна прэзентавалі выставачны праект «Бібліятэка Максіма», прымеркаваны да 130-годдзя класіка. Акрамя музейнай рэканструкцыі бібліятэкі «беларусікі» паэта, выстаўка ўключае і кніжна-ілюстрацыйную экспазіцыю, прысвечаную творцы. Тут прадстаўлены асобнікі з аўтографамі Багдановіча, беларускія выданні пачатку XX стагоддзя з Санкт-Пецярбурга, Мінска і Вільні, першыя газеты і календары ды іншыя каштоўныя матэрыялы, якія, верагодна, мог мець Максім ва ўласным зборы. Азнаёміцца з узнёўленым зборам «беларусікі» Максіма Багдановіча можна ў музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Экспазіцыя чакае наведвальнікаў да 15 студзеня.

Працяг тэмы на стар. 5, 11

«ЛІМ»-акцэнт

Дзяржава. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ў студзені плануе звярнуцца з пасланнем да народа і парламента. «Нягледзячы на складаны перыяд, нягледзячы на тое, што трэба забяспечыць стабільнасць, мы павінны зазірнуць наперад. Краіна павінна развівацца, чаго б нам гэта ні каштавала», — адзначыў Прэзідэнт падчас узгаднення назначэнняў кіраўнікоў мясцовых органаў улады. Пры гэтым падкрэсліў, што ў існуючай сітуацыі Беларусі трэба выстаць, а народ павінен ведаць шляхі развіцця і планы дзяржаўнай улады па іх рэалізацыі.

Памяць. Мы захавалі памяць аб Вялікай Айчыннай вайне, цяпер наша задача — перадаваць яе маладому пакаленню. Такую думку выказала старшыня Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Беларусі Наталля Качанава падчас адкрыцця часовай экспазіцыі «Бітва за Маскву. Бессмяротнасць подзвігу», прысвечанай 80-годдзю згаданай падзеі. Экспазіцыя размешчана ў Беларуска-скім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Кожны гістарычны факт у той вайне — святы, цытуе БелТА Наталлю Качанаву: «Нават у праект Канстытуцыі мы ўносім тэрмін, датычны захавання памяці аб Вялікай Айчыннай вайне, таму што гісторыю спрабуюць сказіць». Маскоўская бітва была пралагам Перамогі, без якой нельга зразумець і аданцы ні ахвяры, ні дасягненні. Аб гэтым сведчаць прадстаўлены ў экспазіцыі амаль 250 прадметаў з калекцый фатаграфій, дакументаў, пісем, плакатаў, узнагарод, асабістых рэчаў, зброі, якія пастаянна знаходзяцца ў фондах Дзяржаўнага музея абароны Масквы, Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Музея Перамогі. Выстаўка арганізавана па ініцыятыве Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы пры садзейнічанні мэра Масквы і Міністэрства культуры Беларусі.

• У Палаце прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу прайшоў круглы стол «Гістарычная памяць: генацыд беларускага народа». «Мы толькі пачынаем усведамляць маштабы генацыду ў гады Вялікай Айчыннай вайны», — цытуе БелТА генеральнага пракурора Беларусі Андрэя Шведа. Галоўнае, да чаго мы павінны прыйсці, — карэнным чынам памяняць ідэалогію, перакананы генпракурор, пры гэтым асабліваю ўвагу варта надаць моладзі, а пачынаць з дзіцячага сада, школ, вучэбных устаноў, змяняць у тым ліку вучэбныя праграмы. І законапраект аб генацыдзе беларускага народа, які будзе разглядацца і прымацца, — гэта толькі адпраўная кропка вялікай працы.

Духоўнасць. III Калядныя чытанні Мінскай мітраполіі «Ад купелі хрышчэння — да вяршыняў рэлігійнай думкі: 1030-годдзе заснавання Полацкай епархіі і 200-годдзе з дня нараджэння Фёдара Міхайлавіча Дастаеўскага» прайшлі гэтымі днямі ў Мінску ў фармаце анлайн. У чытаннях прымалі ўдзел мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі Венямін, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі, прадстаўнікі Мінаблвыканкама і Мінгарвыканкама, райвыканкамаў. «Чытанні праходзяць у калядны пост. Важна, каб гэтыя дні былі напоўнены не толькі чаканнем надыходзячых свят, але і карыснай працай, добрымі ўчынкамі. Органы ўлады і царква імкнуцца ахопліваць розныя бакі жыцця грамадства», — адзначыў мітрапаліт Венямін. Старшыня Мінскага абласнога выканаўчага камітэта Аляксандр Турчын падкрэсліў, што на працягу вялікага перыяду часу супрацоўніцтва ўлады і праваславаўнай царквы было паспяховым, але асаблівай увагай адзначаны апошнія некалькі гадоў: у рэгіёне рэалізаваны шэраг праектаў у сферы духоўна-маральнага выхавання, дабрачыннасці і сацыяльнага служэння. На чытаннях выступілі святары, прадстаўнікі органаў улады, устаноў адукацыі, дзеячы культуры, навукоўцы. Адбылося ўрачыстае ўзнагароджанне грамадзян, якія ўнеслі значны ўклад у развіццё БПЦ і краіны.

Дабрачыннасць. Беларускі Чырвоны Крыж праводзіць да 15 студзеня дабрачынную кампанію «Ёлка жаданяў». Задума — сабраць падарункі і павіншаваць дзяцей са шматдзетных, малазабяспечаных, апыкунскіх, няпоўных сем'яў, дзяцей з інваліднасцю, якія знаходзяцца ў цяжкай жыццёвай сітуацыі. Адрасна сабраны жаданні дзяцей, дадаткова сфарміраваны спіс сюрпрызаў — падарункаў для тых, чыя жаданні не ведаем, удакладнілі ў Беларускім таварыстве Чырвонага Крыжа. У гандлёвых і бізнес-цэнтрах, атэлях і арганізацыях будуць устаноўлены навагоднія ёлкі, упрыгожаныя паштоўкамі з жаданнямі і сюрпрызамі. Кожны ахвотны можа набыць падарунак, які пазначаны ў паштоўцы, а пакупку пакінуць у месцах устаноўкі ёлак або перадаць супрацоўніку ўстановы ці валанцёру — падарунак даставяць дзіцяці. Да «Ёлкі жаданняў» прапаноўваецца далучыцца і кампаніям, якія могуць устанавіць у сябе ёлку для збору падарункаў або аказаць спонсарскую дапамогу.

Рэгіёны. Аўтэнтчныя вясельныя ручнікі, якім больш за 100 гадоў, папоўнілі калекцыю Шклоўскага раённага гісторыка-краязнаўчага музея. Яны суправаджалі жанчын чатырох пакаленняў падчас вясельных цырымоній. А належалі сям'і шклаўчанкі Ірыны Цыганковай, якая прыняла рашэнне падарыць іх музею, каб захаваць сямейную рэліквію, паведамлілі БелТА ва ўстанове. Для музея гэта важны падарунак, бо такіх ручнікоў у фондах не было. Да таго ж на іх ёсць дэталі, якія будуць цікавыя і для краязнаўцаў. Плануецца, што ў самы бліжэйшы час новыя экспанаты зоймуць пачэснае месца ў пастаяннай экспазіцыі раённага музея.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

стасункі

Творчымі сцяжынамі

IX фестываль рускай паэзіі ў Рэспубліцы Беларусь «Сутучча слоў жывых» традыцыйна сабраў на берасцейскай зямлі таленавітых асоб, адкрыў новыя імёны і падарыў незабыўныя сустрэчы.

Свята паэзіі праводзіцца Саюзам пісьменнікаў Беларусі і рэспубліканскім грамадскім аб'яднаннем «Рускае таварыства» пры падтрымцы прадстаўніцтва Рассупрацоўніцтва ў Рэспубліцы Беларусь. За апошнія гады фестываль стаў унікальнай пляцоўкай для абмену досведам, папулярнага культуры і мастацтва слова. Штогод пашыраюцца гарызонты супрацоўніцтва і ўмацоўваецца творчае сяброўства.

Сёлета гасцямі сталі маскоўскі паэт, бард і мастак Аляксандр Макаранкаў, творца з Разані, арганізатар міжнародных літаратурных фестываляў Алена Карнеева і пераможца аднаго з мінулых сезонаў паэтэса Таццяна Купрыянец.

Падчас імпрэзы ў Брэсцкім абласным грамадска-культурным цэнтры абвешчаны вынікі рэспубліканскага конкурсу маладых паэтаў «Мы народжаны для натхнення». лепшыя з лепшых атрымалі памятныя падарункі і дыпломы.

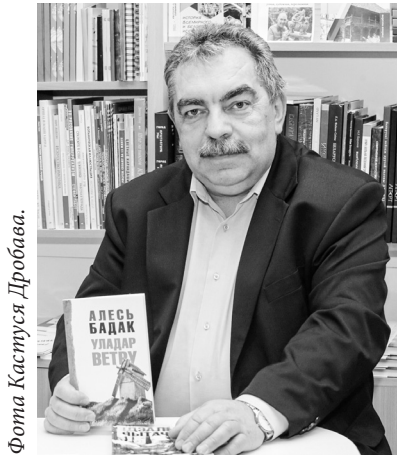
У намінацыі «Гэты свет прыдуманы не намі» перамагла Анастасія Чарапніна з Віцебска, другое месца

прэзентацыі

Відушчая душа паэта

Спецыяльная серыя сучаснай паэзіі, выданне якой сёлета распачаў Выдавецкі дом «Звязда», вылучаецца сціпласцю і разам з тым паўнотой. Кнігі вершаў, якія пабачылі свет, — не важкія фаліянт, а зборнікі невялікага фармату — іх зручна пагартыць у вольную хвілінку, узяўшы за «спадарожнікаў» у вандроўку. Аўтары Анатолий Сыс, Леанід Дранько-Майсюк, Генадзь Бураўкін, Рыгор Бардулін пад някідкімі лакалічнымі вокладкамі прадстаўлены рознабакова.

Творы храналагічна належаць да розных перыядаў жыцця таго ці іншага літаратара: ад маладосці да сталасці, а значыць, паказваюць, як адбывалася станаўленне лірычнага героя і што было для яго істотным. Вызначальная рыса кожнага са зборнікаў — стылёвая аднароднасць. Пра гэтыя і іншыя асаблівасці распаўсюд дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксандр Карлюкевіч у «Акадэміі» падчас

Фота Кастуся Дробава.

Аляксандр Бадак прадстаўляе свой зборнік.

прэзентацыі зборніка вершаў Аляксандра Бадака «Уладар ветру», які нядаўна выйшаў з друку і з'яўляецца пятым па ліку ў згаданай серыі.

— Паэзія Аляксандра Бадака не смяляе. Яе хочацца чытаць і перачытваць, — падзяліўся на імпрэзе ўражаннямі ўкладальнік выдання Віктар Шніп. — Пра што ён ні пісаў: альбо гэта напаўказачныя

сюжэты, альбо — вершы пра Радзіму, адчуваецца, што душа ў паэта відушчая, бо яна бачыць і любіць сваю Айчыну.

Што да вершаў на згаданую тэматыку, то ў зборніку яны прадстаўлены грунтоўна. Калі сімваламі радзімы ў раннях творах выступаюць сценка, лес, поле ў красках, вясковая хата, то для больш позніх характэрны складаныя вобразы і глыбокая філасофская напоўненасць, гістарычнае асэнсаванне лёсу народа і прыналежнасці да яго. Многія з твораў аб радзіме гучалі падчас прэзентацыі — у выкананні і аўтара, і гасцей мерапрыемства.

Аматары творчасці Аляксандра Бадака выказвалі ўражанне і ад іншых яго вершаў, праводзілі сюжэтныя, лірычныя паралелі з уласнымі паэзіямі ці прозай, задавалі пытанні пра асаблівасці светабачання літаратара. Але найбольш запамніліся прысутным менавіта агучаныя вершы — кранальныя, змястоўныя, мілагучныя. Нездарма на іх словы створана шмат песень.

Марыя ЯРАШЭВІЧ

конкурсы

Перамога — за аўтарам з Брэста

У VI адкрытым рэспубліканскім літаратурным конкурсе «Крымскія прыгоды 2021» перамог брэсцкі фантас, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Сяргей Белаар.

Творчае спаборніцтва праводзіцца з 2015 года крымскай рэдакцыяй газеты «Маскоўскі Камсамалец» пры падтрымцы Міністэрства ўнутранай палітыкі, інфармацыі і сувязі Рэспублікі Крым. Свае творы ў жанры прыгодніцкай літаратуры даслалі пісьменнікі з 16 рэгіёнаў Расіі, а таксама творцы з Беларусі, Украіны і Прыднястроўя. У конкурсе брала ўдзел больш за 300 чалавек. Узнагароджанне пераможцаў прайшло ў «Кнігарні пісьменнікаў» (г. Сімферопаль).

— Пераможца сёлета конкурсу Сяргей Белаар прадставіў свой твор пад назвай «Таямніца возера Шайтан-Голь». Важна, што ў нашым рэспубліканскім конкурсе перамог жыхар іншай дзяржавы, бо асноўныя ідэі творчага спаборніцтва — падтрымка літаратурных талентаў і стымуляванне цікавасці да Крыма. Усцешаны тым, што праз творчасць аўтараў з іншых краін свет даведаецца пра Крым больш, — падкрэсліў падчас ўзнагароджання намеснік міністра ўнутранай палітыкі, інфармацыі і сувязі Рэспублікі Крым Кірыл Нагарняк.

Найлепшыя 52 работы ўдзельнікаў конкурсу будучы выдадзены ў зборніку «Крымскія прыгоды 2021».

Вера ВАСКЕВІЧ

канферэнцыі

Да новых гарызонтаў

У Літаратурным музеі Максіма Багдановіча, філіяле Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, прайшла Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Максім Багдановіч — новыя гарызонты навуковых даследаванняў».

З дакладам выступілі прадстаўнікі Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі, Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, Інстытута славянства Расійскай акадэміі навук, Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы.

Актыўны ўдзел у канферэнцыі бралі навуковыя супрацоўнікі беларускіх і расійскіх музеяў: Цэнтра беларускай культуры (музей М. Багдановіча, г. Яраслаўль), літаратурнага аддзела Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея, Літаратурнага музея Петра Багдановіча, Літаратурнага музея Пятруся Броўкі, Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа і інш.

Міжнародны форум засведчыў вялікую цікавасць да асобы і творчасці Максіма Багдановіча. Вызначаны перспектывыя кірункі архіўных пошукаў і навуковых даследаванняў.

Мікола ТРУС

вектар

У кантэксце актуальных падзей

Выхад кнігі «Злачынствы Польшчы і Літвы супраць бежанцаў: факты і сведчанні», прэзентацыя якой адбылася ў Доме прэсы, немагчыма было ўявіць яшчэ некалькі месяцаў таму. Як і нагоду для яе стварэння. У аснове кнігі, якая ўбачыла свет у выдавецтве «Беларусь», — грамадскае расследаванне злачынстваў польскіх і літоўскіх сілавікоў супраць бежанцаў на ўсходняй мяжы ЕС, ініцыраванае Рэспубліканскім дзяржаўна-грамадскім аб’яднаннем «Беларускае таварыства “Веды”», Беларускай саюзам журналістаў і Выдавецкім домам «Беларусь сёння».

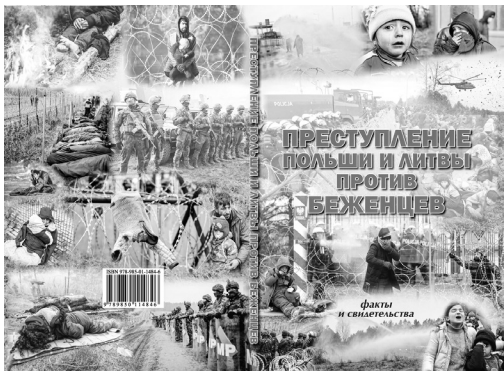
— Драматычныя, страшныя падзеі з бежанцамі, якія вымушана праходзяць праз нашу краіну, прыводзяць у жах. Дзіўна, што па той бок барыкад не звяртаюць увагу на гэтыя факты, імкнуцца паспрачацца з праўдай. Выданне фіксуе злачынствы Польшчы і Літвы, сусветных сіндыкатаў, адлюстроўвае перажыванні людзей, якія апынуліся ў такім становішчы.

з нагоды

Расійскі пісьменнік — часты госць у Мінску

Амаль тыдзень правёў у Мінску расійскі пісьменнік Алег Трушын, паездка якога была насычана сустрэчамі. Алег Дзмітрыевіч правёў іх у сталічных школах і гімназіях, а таксама ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў.

Празаік і літаратуразнаўца — часты госць у Мінску. Браў удзел у кніжных выстаўках, розных імпрэзах. І, зразумела, актыўна прапагандуе свае кнігі, якія выходзяць у маскоўскіх выдавецтвах. Алег Трушын — аўтар кніг «Покліч леса», «Пад шчаслівай зоркай», «Навокал Расія — родны край», «Там рускі дух...» і іншых выданняў, якія расказваюць аб прыродзе і яе насельніках і ў асноўным адрасаваны юнаму чытачу. Творчасць мастака слова і прыродазнаўцы адзначана Прэміяй Цэнтральнай федэральнай акругі Расійскай

Кніга акумулюе журналістскі досвед, апублікаваны ў розных сродках масавай інфармацыі, які грамадства не заўсёды можа адсачыць. «Думаю, гэтая праца будзе запатрабавана сярод людзей, якія хочуць ведаць праўду», — адзначыў дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксандр Карлюкевіч.

Дакументальныя сведчанні беларускіх і замежных журналістаў пра злачынствы былі сабраны ўсяго за тыдзень. І ўжо цяпер вялікую цікавасць да кнігі праяўляюць за мяжой. Некалькі выдавецтваў у Еўрасаюзе выступілі

з ініцыятывай яе апублікавання на англійскай і італьянскай мовах. Гэта не дзіўна, бо выданне прысвечана падзеям, за развіццём якіх сочаць ва ўсім свеце.

— Кніга атрымалася лаканічнай і магутнай. На дзіва таленавіта зроблены фотаздымкі. Я ўжо падкрэсліваў, што гэтыя факты неабходна падаць менавіта ў форме кнігі, нягледзячы на тое, што яны шырока асвятляюцца ў СМІ. Такі фармат дазваляе праналізаваць вытокі людскіх трагедый. У выданні паказваецца, з чаго ўсё пачыналася, — праблема зусім не паўгода, як думаюць некаторыя. Усё пачалося з войн на Блізкім Усходзе, што і спарадзіла праблему бежанцаў, — падкрэсліў дырэктар выдавецтва «Беларусь» Сяргей Пешын і адзначыў, што ў хуткім часе выданне з’явіцца ў продажы.

Падчас прэзентацыі прадстаўлены інтэрнэт-праект <https://whitebook.by/>, створаны па матэрыялах кнігі. Сайт будзе ўвесь час абнаўляцца і стане пашыраным працягам выдання.

Дзіяна БАЯРЫНА

Алег Трушын напісаў якраз у нашай сталіцы.

Расійскі пісьменнік наведаў і Выдавецкі дом «Звязда», пазнаёміўся з газетамі, часопісамі, кнігамі выдавецтва.

Мікола БЕРЛЕЖ

імпрэзы

Калядная майстэрня запрашае

Падчас зімовых свят — з 20 снежня да 21 студзеня 2022 года — Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры запрашае хлопчыкаў і дзяўчынак да ўдзелу ў святочнай інтэрактыўна-пазнавальнай праграме «Калядныя чуды».

Праграма ладзіцца ў межах экспанавання новай аднайменнай выставы і прысвечана традыцыям святкавання Каляд на Беларусі.

Удзельнікі імпрэзы даведаюцца, чаму ў гадавым коле народных абрадаў і свят Каляды займалі першае месца. Як варажылі, якія песні спявалі і якія стравы гатавалі на свята іх продкі, пазнаёмяцца з абрадавымі каляднымі гульнямі і забавамі.

Але тое было раней... А цяпер? Ці ведае новае пакаленне беларусаў хоць адзін сучасны абрад? Вось і прапануюць юным наведвальнікам стаць стваральнікамі новага каляднага абраду. Як ён называецца? А гэта супрацоўнікі музея ды госці прыдумваюць разам! Падчас праграмы хлопчыкі і дзяўчынкі трапяць у калядную майстэрню, дзе змогуць самастойна вырабіць незвычайную ёлачную цацку-сюрпрыз.

Да ўдзелу ў святочнай праграме запрашаюцца хлопчыкі і дзяўчынкі малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту ў складзе груп ці з членамі сваёй сям’і. Працягласць дзейства — прыкладна гадзіна. Папярэдні запіс ужо распачаць!

Вясёлая кампанія, творчая атмасфера, добры настрой і крэатыўныя знаходкі ад супрацоўнікаў — усё гэта чакае гасцей у Літаратурным музеі.

Раіса СТРОК

цікава ведаць

«Энцыклапедыя» беларускай эстрады

Іначай, як сапраўдным энцыклапедычным даведнікам, працу вядомай беларускай музыказнаўцы Вольгі Брылон «Беларуская эстрада. Настальгічны дывертысмент...» і не назавеш.

Кніга, якая толькі што пабачыла свет, уражвае сваімі памерамі. Нават задумваешся, ці пад сілу было такое зрабіць аднаму чалавеку — сабраць столькі інфармацыі, знайсці мноства здымкаў, розных дакументаў, архіўных матэрыялаў. Вольга Брылон справілася з гэтым клопатам на высокім узроўні.

14 снежня а 17-й гадзіне ў «Акадэмнай» ў Мінску пройдзе прэзентацыя выдання Вольгі Брылон «Беларуская эстрада. Настальгічны дывертысмент: Гісторыя эстрады Беларускай дзяржаўнай філармоніі: 1930—1980-я гады». Сярод ганаровых гасцей імпрэзы — сусаснавальнік ВІА «Песняры» пад кіраўніцтвам Уладзіміра Мулявіна, заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзіслаў Місевіч, старэйшая дачка «песняра» Марына Мулявіна. Пастарайцеся наведаць прэзентацыю — і атрымаеце магчымасць не толькі ўбачыць кнігу, пагартыць, але і набыць яе з аўтаграфам аўтара.

Сяргей ШЫЧКО

«ЛіМ»-люстэрка

Паэму «Новая зямля» Якуба Коласа выдадуць на рускай мове. Пра гэта паведаміў на прэс-канферэнцыі ў Доме прэсы дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Алесь Бадак. «Справа ў тым, што, як гэта ні дзіўна гучыць, па сённяшні дзень знакамітая паэма Якуба Коласа цалкам на рускую мову не перакладзена, — сказаў Алесь Бадак. — Цяпер вядомы пісьменнік і перакладчык Андрэй Цяўлоўскі перакладае з беларускай мовы некалькі раздзелаў твора. У наступным годзе паэма выйдзе не толькі на беларускай мове, але і ў поўным варыянце на рускай».

Грандыёзным поспехам завяршыўся ўдзел выхаванцаў дзіцячай балетнай школы пад кіраўніцтвам заслужанай артысткі Беларусі Марыны Вежнавец у адным з самых буйных сусветных конкурсаў балетнага майстэрства YAGP (Youth America Grand Prix, англ. «Маладзёжны Гран-пры Амерыкі»). Спартыўнае праходзіла з 4 да 6 снежня ў Барселоне (Іспанія), перадае БелТА. Сярод прызоў школы — агульнае Гран-пры, першае месца ансамбля «Марыянеткі» і першае месца ансамбля «Фрэскі». Першае месца за індывідуальнае майстэрства прысуджана вучаніцы Іване Дзедавіч. Усе беларускія ўдзельнікі, а іх 12, трапілі ў топ конкурсу і атрымалі шматлікія стыпендыі. У журы ўваходзілі дырэктары самых прэстыжных балетных школ і тэатраў свету з Фінляндыі, Нідэрландаў, Канады, Італіі, Даніі і Нарвегіі.

Сёння завяршаюцца пятнаццатыя маладзёжныя Дэльфійскія гульні дзяржаў — удзельніц СНД, якія гэтым разам праходзілі ў дыстанцыйным фармаце. Спартыўны арганізаваны па 10 намінацыях: фартэпіяна, скрыпка, акадэмічныя, народныя і эстрадныя спевы, народныя і сучасныя танцы, цыркавое мастацтва, народныя і духавыя інструменты. Як інфармуе БелТА, у гульнях прынялі ўдзел каля 700 дзеячаў мастацтваў высокага ўзроўню майстэрства ва ўзросце ад 10 да 25 гадоў. Зборныя краін сфарміраваны органамі дзяржаўнай улады краін Садружнасці, нацыянальнымі Дэльфійскімі арганізацыямі з удзелам наглядальнікаў Міжнароднага Дэльфійскага камітэта. Як і ў выпадку вочных гульняў, завочны фармат сабраў аўтарытэтны судзейскі корпус, у склад якога ўвайшлі каля 50 вядомых дзеячаў мастацтваў і прафесараў краін СНД.

Міжнародны фестываль класічнай музыкі «Студзеньскія музычныя вечары» будзе праходзіць у Брэсце з 9 да 12 студзеня. У дзень адкрыцця чакаецца выступленне артыстаў Вялікага тэатра Беларусі. У наступны вечар сваёй творчасцю слухачоў парадзе Нацыянальны акадэмічны народны аркестр імя І. Жыновіча. 11 студзеня выступіць расійскі гітарыст, кампазітар і дырыжор Дзмітрый Барадаеў. У гэты вечар можна будзе пачуць выкананне таленавітай скрыпачкі з Расіі Ганны Саўкінай. Чакаюць прыезду і піяніста Саміра Мірзоева (Азербайджан — Турцыя). На сцэну павінны выйсці вакалістка з Кітая Чжу Гэлімэн і саліст Акадэміі маладых спевакоў Марыінскага тэатра Вадзім Кравец. На закрыццё «Студзеньскіх музычных вечароў» запрошаны інтэрнацыянальны квартэт саксафаністаў. Запланавана выступленне кітайскай піяністкі Чжан Цзянь, вакалістаў з Балгарыі Марыі Паўлавай і Іва Ёрданава. Акампаніраваць ім будзе сімфанічны аркестр Брэсцкага акадэмічнага тэатра драмы, паведамляе БелТА.

Спявачка Паліна Гагарына выканае адну з галоўных роляў у экранізацыі казкі «Лятучы карабель». Яна стане ведзьмай па імені Лэдзі Джэйн. Гэтага персанажа напісалі спецыяльна для кінаэкранізацыі. Івана сыграе ўзыходзячая зорка расійскага кінамограффа Аляксандр Міцэлькін, а Забаву — пачынаючая актрыса Анастасія Мытравіч, для якой удзел у «Лятучым караблі» стане першай вялікай роляй. У стужцы таксама з’явіцца Андрэй Буркоўскі ў вобразе хітрага Поля, Леанід Ярмольнік у ролі Цара і Ганна Уколава, якая стане Салаўём-Разбойнікам. Рэжысёр «Лятучага карабля» — Ілья Уччыцель. Перад кінематографістам стаіць складаная задача — пераасэнсаваць вялікі музычны мультфільм 1979 года. Нягледзячы на змены ў сцэнарыі, новая экранізацыя «Лятучага карабля» не абыдзеца без легендарных песень Максіма Дунаеўскага і Юрыя Энціна. Як інфармуе РІА «Новости», здымкі фільма праходзяць у Маскве. Дата выхаду яшчэ не абвешчана.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

На хвалі часу

Наплываюць гадзі, нібы хвалі на нёманскі бераг. Але, адступаючы, пакідаюць пасля сябе чысты і гладкі пясок, на якім — ні слядоў, ні ямін, ні знакаў. Хвалі-гады, наадварот, адыходзячы ў бездань часу, пакідаюць на зямлі істотны скарб — здабыткі людскога розуму і рук.

Незаўважна праляцеў час, і вось ужо беларускія літаратары, у іх ліку і гродзенскія, збіраюцца на свой галоўны форум — дваццаць пяты з'езд Саюза пісьменнікаў Беларусі. Безумоўна, перад важнымі падзеямі кожны задумваецца над пытаннем: з чым падышоў да той ці іншай даты, як пражыў акрэслены час? А наша жыццё наогул і тым больш літаратурнае, падобна на мора. Набягаючы, высокія хвалі творчага ўздыму чаргуюцца з роўнай гладдзю, якая нагадвае часовыя спады ці застоі. З'яўляюцца новыя думкі, ідэі, планы, тэмы новага твора. Добра, калі літаратурнае мора шторміць цікавымі і значнымі падзеямі і з'явамі. Гэта сведчыць пра тое, што творчае жыццё існуе, развіваецца, рухаецца наперад, абрастаючы традыцыямі, набываючы рэгіянальны асаблівасці і адметнасці.

Паэт Аляксандр Кушнер у XX стагоддзі напісаў: «Времена не выбирают — в них живут и умирают». І мы не выбіралі свой час. Мы жывём у эпоху перамен, а апошнія гады яшчэ і ў складанейшы час эпідэміялагічнай нестабільнасці. Для адных гэта стала вялікай катастрофай, для іншых — перыядам новых магчымасцей самарэалізацыі. Час абудзіў творчы патэнцыял многіх калег, верагодна, таму, што яны добра ведаюць: калі трапіш у штормавое мора, не трэба супраціўляцца бойкай хвалі, а, наадварот, нырнуць у самую яе сярэдзіну, аддацца яе неўтаймоўнай волі, і тады яна сама ўздыме адважнага плыўца на свой белапенны выскі грэбень і вынесе на бяспечную прастору. Я да таго, што калі доўга і мэтанакіравана працаваць, поспех і плён дасягнуць пэўнай ступені ўздыму. Гэта — аксіёма, і гродзенскія пісьменнікі пацвердзілі яе дакладнасць чарговы раз.

Калі параўноўваць літаратурна-творчую дзейнасць Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі з папярэднімі гадамі, можна з упэўненасцю канстатаваць, што яна знаходзіцца на хвалі стабільнасці, нягледзячы на сітуацыю. Толькі за 2021 год пісьменнікі напісалі і выдалі 30 аўтарскіх кніг (у аддзяленні 41 член) і падрыхтавалі да выдання літаратурны альманах № 7 «На Нёманскай хвалі». Стабільнасцю адрозніваецца праца гродзенскіх пісьменнікаў, асноўнымі кірункамі дзейнасці якіх з'яўляюцца: напісанне і выданне твораў (кніг), што адлюстроўваюць рэгіянальны асаблівасці нашага Прынёманскага краю; папулярызацыя твораў беларускіх, у тым ліку гродзенскіх аўтараў, сярод насельніцтва; стварэнне літаратурнага асяродка ў Гродне і вобласці; работа з таленавітай творчай моладдзю; удзел у літаратурных конкурсах; стварэнне міжнародных літаратурных праектаў (альманахаў, анталогій, калектывных зборнікаў); удзел у міжнародных, рэспубліканскіх і абласных семінарах, канферэнцыях, круглых столах і інш.; патрыятычнае і маральнае выхаванне моладзі на найлепшых узорах сучаснай літаратуры, класічнай спадчыны і шмат іншага.

Аб гэтых кірунках сведчаць шматлікія мерапрыемствы, многія з якіх сталі традыцыйнымі. Напрыклад: прэзентацыі новых кніг пісьменнікаў аддзялення, юбілейныя і творчыя святы, вечары памяці, сустрэчы з чытачамі, сумесныя імпрэзы з іншымі творчымі арганізацыямі: абласным Саюзам беларускіх мастакоў, ветэранскімі арганізацыямі горада і вобласці, абласным літаратурным аб'яднаннем настаўнікаў і ветэранаў педагагічнай працы «Надзея», гарадскім клубам творчай інтэлігенцыі «Грані», абласнай навуковай бібліятэкай імя Я. Карскага, ДУК «ЦБС г. Гродна» і іншымі. Многія мерапрыемствы, якія праводзяцца пісьменнікамі па ініцыятыве кіраўнікоў аддзялення, з'яўляюцца наватарскімі і не маюць аналагаў у Беларусі. Так, на працягу пяці гадоў дзейнічаў (мяркуем, пасля спаду пандэміі ўзновіць работу) грамадскі дыскусійны клуб «Словадrom», дзе збіраліся пагутарыць на літаратурныя і грамадскія тэмы шматлікія гарадзенцы розных узростаў і прафесій. Гродзенская грамадская літаратурная школа таксама не мае аналогу, таму што на яе лекцыйныя і практычныя заняткі збіраюцца не толькі пачаткоўцы, але і сталыя людзі, і члены Саюза пісьменнікаў. Ініцыятарам, завадатарам і арганізатарам гэтых, як і многіх іншых, праектаў і ідэй з'яўляецца паэт, літаратуразнаўца, публіцыст Дзмітрый Радзівончык.

Традыцый і тур грамадзянскай паэзіі «Пад мірным небам Беларусі», прысвечаны Дню перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Тур складаецца з некалькіх мерапрыемстваў: літаратурна-музычнага свята ў адной з навучальных або культурных устаноў, грамадзянска-патрыятычнай акцыі каля помніка Невядомаму Салдату або на Кургане Славы і непасрэдна тура па трох раёнах вобласці з выступленнямі ў школах і бібліятэках.

Але час дыктуе новыя ўмовы, якім даводзіцца падпарадкоўвацца, а значыць, шукаць новыя формы дзейнасці. Ва ўмовах пандэміі гэта анлайн-мерапрыемствы. Праект аддзялення «Чытаем разам творы сучасных паэтаў Гродзеншчыны» не мае абмежаванасці па часе; «Лісты да Цёткі з XXI стагоддзя» быў прымаркаваны да 145-годдзя пісьменніцы. Матэрыялы акцыі

Удзельнікі сёлетага літаратурнага фесту.

ў інтэрактыўным фармаце перададзены на вечнае захоўванне адзінаму ў Беларусі Музею Цёткі ў пасёлку Астрына на Шчучыншчыне. Акцыя працягваецца да 5 лютага 2022 года (дня памяці паэтэсы). 130-годдзю з дня нараджэння Максіма Багдановіча прысвячаецца незвычайнае творчае саборніцтва — абласны літаратурны конкурс інтэрнэт-праектаў «Я не самотны...». Пісьменнікі аддзялення актыўна ўдзельнічаюць у анлайн-акцыях і праектах абласной бібліятэкі, сярод якіх «Творы і творцы» і «Пісьменнік і кніга». На сайце Гродзенскага абласнога аддзялення, дарэчы, вельмі змястоўным і цікавым, па ацэнках яго чытачоў, дзейнічаюць аўтарскія праекты «Вобразы» паэта і публіцыста Дзмітрыя Радзівончыка, «Землякі» кразнаўцы Святланы Кошур, «Обрётённые вновь имена» гісторыка, публіцыста Валерыя Чарапіцы, «Відавочнае аб патаемным» фалькларыста Руслана Казлоўскага, «Слова яднання» (праект аддзялення), а таксама ўласныя блогі паэта Анатоля Апанасевіча, прэзіяка Ніны Рыбік, паэтэсы Алы Клемянок, дзіцячага пісьменніка Аляксея Якімовіча. Лічым, што гэта таксама добры спосаб папулярызацыі творчасці і новых кніг пісьменнікаў.

Адметнай асаблівасцю работы калектыву пісьменнікаў Гродзенскага абласнога аддзялення СПБ летась стала пашырэнне літаратурных гарызонтаў, стварэнне міжнародных праектаў, увага да мастацкага перакладу. Прычым пашырэнне гэтае адбылося і на захад, і на ўсход.

Так, з мая 2018 года ў Гродне і Варшаве адбываліся прэзентацыі анталогіі польска-беларускай паэзіі «Масты: Гродна — Варшава, Warszawa — Grodno». Праз год пабачыла свет анталогія паэзіі прыбалтыйскіх краін з нашым удзелам у фармаце: «Варшава — Гродна — Вільнюс — Талін — Рыга». Анталогіі ўключаюць падборкі вершаў паэтаў на мове арыгінала і ў перакладах: польская паэзія перакладзена гродзенскімі пісьменнікамі на беларускую мову. Неаднаразова дэлегацыя пісьменнікаў брала ўдзел у Міжнародным фестывалі славянскай паэзіі і ўрачыстасцях, прысвечаных юбілейным угодкам часопіса «Poezia dzisiaj» («Паэзія сёння»), дзе часта змяшчаліся творы гродзенскіх паэтаў.

Пяць гадоў запар удзельнічаюць маладыя і сталыя паэты Гродзеншчыны (47 аўтараў) у Міжнародным маладзёжным фестывалі-конкурсе паэзіі і паэтычных перакладаў «Берега дружбы», які праводзіцца ў сяле Пакроўскае Няклінаўскага раёна Растоўскай вобласці. Па выніках яго паэты-перакладчыкі Таццяна Лашук, Алена Шаламіцкая, Аліна Паўлоўская і іншыя сталі лаўрэатамі, прайшлі навучанне і атрымалі сертыфікаты перакладчыкаў.

Яшчэ адзін сумесны праект у галіне паэтычнага перакладу рэалізоўваецца з ліпеня 2018 года: «На одном

языке» у Разані. У ім бяруць удзел рускамоўныя паэты аддзялення (за гэты час 23 паэты). Закладзены сувязі і з пісьменнікамі Літвы, а менавіта з літаратурным аб'яднаннем «Текме» («Плынь») г. Алітуса.

Па ініцыятыве Гродзенскага прадстаўніцтва Нацыянальнага алімпійскага камітэта Рэспублікі Беларусь і асабіста Аляксандра Курловіча распачаўся цікавы і доўгатэрміновы літаратурны праект — серыя «Звёзды Гродненского спорта». Пачаткам серыі стала кніга Ірыны Фамянкавай «Встречный ветер. Повесть о Ядвиге Скоробогато» (аповесць пра шматразовую паралімпійскую чэмпіёнку, чалавека з інваліднасцю па зроку). Напісаны таксама кнігі пра Вячаслава Сівакова (аўтар — Ірына Фамянкава), Алену Валчэцкую (Георгій Кісялёў), Аляксандра Трыпуця (Руслан Казлоўскі), Эдварда Ародзя (Пётр Сямінскі), Уладзіміра Чыгірынава (Людміла Кебіч), Івана Едэшку, Аляксандра Курловіча (Васіль Герасімчык) і іншых выдатных чэмпіёнаў Гродзеншчыны. Праца працягваецца.

Не мае аналагаў праект пісьменніцы Ліны Багданавай (Галіны Богдан) — тэматычная серыя кніг для падлеткаў «В контакте», якую яна распачала разам з выдавецтвам «Народная асвета» (кнігі прызначаны для дзяцей і падлеткаў, але самую патрэбную і неабходную інфармацыю знойдуць і настаўнікі, выхавальнікі, псіхологі, бацькі). Пра складанасці дарослага жыцця — яе новая кніга «Одноклассники, точка, ру и прочие радости среднего возраста».

Па-ранейшаму актуальным з'яўляецца патрыятычна-выхаваўчы аўтарскі праект пісьменніка Браніслава Ермашкевіча «Іх імёнамі названы вуліцы нашага горада». Выдадзена ўжо дзве кнігі. І калі ў першай аўтар раскажа пра герояў і простых вайскоўцаў, якія абаранялі Гродна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, то ў другой змясціць яшчэ нарысы пра пісьменнікаў, дзеячаў культуры і мастацтва, імёнамі якіх названы вуліцы горада.

На працягу справаздачнага часу адбыліся і іншыя значныя мерапрыемствы. Так, пісьменнікі аддзялення бралі ўдзел у традыцыйных абласных фестывалях «Кніжныя скарбы Беларусі», «Гарадзенскі ЛітФэст». Ладзілі сустрэчы чытачоў не толькі з гродзенскімі творцамі, але і паэтамі з Мінска і Гомеля.

Вялікае месца займаюць у дзейнасці абласной арганізацыі конкурсы. На працягу справаздачнай пцігодкі пісьменнікі ўдзельнічалі ў творчых саборніцтвах рознай тэматыкі і ўзроўняў, у тым ліку ў якасці членаў журы: «Жывая класіка», «Поэзия — души движение», «Новыя імёны», «Дзеці за мір», конкурс чытальнікаў сярод замежных студэнтаў «У коле сяброў», конкурс-фестываль рыторыкі «Чалавек, слова, ідэал», абласны этап рэспубліканскага конкурсу «Студэнт года». У 2018 годзе адбыўся конкурс «Беларусь алімпійская», прымаркаваны да II Еўрапейскіх гульняў у Мінску — сумесна з Упраўленнем спорту і турызму Гродзенскага аблвыканкама. У Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Янкі Купалы гістарычным факультэтам сёлета быў арганізаваны конкурс чытальнікаў, прымаркаваны да года народнага адзінства «Ты з усходняй, я — з заходняй нашай Беларусі...». У склад журы ўваходзілі тры пісьменнікі нашай арганізацыі. Прыемна, што гродзенскія аўтары атрымліваюць узнагароды за перамогі ў конкурсах розных узроўняў. З 2006 года 16 членаў абласной арганізацыі атрымалі званне «Пісьменнік года» і прэмію імя А. І. Дубко Гродзенскага аблвыканкама ў намінацыі «Творчы дасягненні ў галіне культуры і мастацтва». Пераможцамі трох абласных конкурсаў рукапісаў імя Цёткі (Алаізы Пашкевіч) сталі адзінаццаць аўтараў. У нас два лаўрэаты Нацыянальнай літаратурнай прэміі Рэспублікі Беларусь: Ганна Скарынская-Савіцкая ў галіне дзіцячай літаратуры і Мар'ян Дукса — у галіне паэзіі.

У межах фестываляў нацыянальных культур, якія адбываюцца ў Гродне раз на два гады (апошні — у 2018), Гродзенскае абласное аддзяленне заўсёды прадстаўляе літаратурна-музычныя праграмы, прысвечаныя розным значным і знакавым падзеям: «Родны край — мае натхненне», «Кожны народ песняра свайго мае», «Праз гады выпрабаванняў да сяброўства і яднання» і г. д.

Такім чынам, культурнае жыццё Гродзеншчыны ўзбагачаецца новымі плынямі, набывае больш цікавыя і разнастайныя адценні дзякуючы развіццю рэгіянальнай літаратуры і стабільнасці работы абласной пісьменніцкай арганізацыі.

Дык няхай стары Нёман коціць удалеч свае хуткія хвалі, аздабляе блакітнай веліччу роднае Прынямонне і бясконца натхняе пісьменнікаў на творчасць. Насуперак часу.

Людміла КЕБІЧ,
старшыня Гродзенскага абласнога аддзялення СПБ

Нацыянальны праект «Максім Багдановіч»

У гісторыі (дакладней — гістарыяграфіі) беларускай літаратуры функцыянальны, прагматычны аспекты закранаюцца спарадычна, паколькі рызыкаюць уступіць у некамфортны дысананс з устаялай і зручнай міфалагізацыяй. Якая, у сваю чаргу, вельмі раўніва ставіцца да эстэтычна «непрывабнай» канкрэтыкі фактаў, лічбаў, сілагізмаў.

Гэтым разам мы не ставім перад сабой задачу фронтальнай пераацэнкі. Зрэшты, самі па сабе выяўленыя ці актуалізаваныя вядомыя факты могуць спарадзіць працэс міфатворчасці новага кшталту, умацаваць карані або памножыць галіны існуючага «міфалагічнага дрэва» жыццятворчасці паэта. Праз напластанні культурна-гістарычных перыядаў, звязаных з пастаяннымі светапоглядавымі карэкціроўкамі, існуе неспатыльнае даследчыцкае жаданне наблізіцца да чысціні першавытокаў, праўдзівых сведчанняў. Сёння вельмі няпроста аддзяліць на памятках мінулага высакародную бронзавую паціну ад іржавых палітызаваных нарастаў пазнейшых часоў.

Выхаваць генія

У жыцці і творчасці Максіма Багдановіча ад моманту першай публікацыі ў беларускім друку можна прасачыць пастаянную куратарскую ўвагу, не заўсёды зручную і прымальную для паэта. Гэта датычылася і навязвання псеўданімаў, і рэдактарскай праўкі. Віленскія рэдактары не вельмі цырымоніліся з вершамі маладога аўтара з далёкага Яраслаўля, для якога беларуская мова была вывучанай. Праўда, апекуны хутка ўсвядомілі таленавітасць юнака і шматлікія дывідэнды ад яго прысутнасці ў беларускай культуры. Максім Багдановіч не расчараваў.

Беспрэцэдэнтны факт: ідэалагі беларускага руху — браты Іван і Антон Луцкевічы — не толькі запасралі ў 1911 годзе невядомага ім чалавека ў Вільню, пазнаёмілі з горадам, рэдакцыяй «Нашай Нівы», калекцыяй артэфактаў, але і арганізавалі летняе гасцяванне хворага на сухоты ў фальварку сваіх родзічаў у Ракудзіўшчыне (цяпер Маладзечанскі раён). Праз шмат дзесяцігоддзяў крывянаўцу Генадзю Кахановскаму давалося весці цалінныя росшукі гэтай невялікай Атлантыды ў цэтры Беларусі, даводзіць яе культурную значнасць і тым самым даць штуршок для ўшанавання памятных мясцін, звязаных з класікам літаратуры, на дзяржаўным узроўні.

З кастрычніка 1916-га да лютага 1917 года М. Багдановіч атрымаў спагадлівы прытулак у мінскім доме, які здымаў для сябе і сваіх дзвюх сясцёр Змітрок Бядуля. Сёння тут размяшчаецца «Беларуская хатка», філіял Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

Адзіны прыжыццёвы зборнік Максіма Багдановіча — «Вянок» (Вільня: Друкарня Марціна Кухты, 1913) — афармляўся як плён калектыўнай творчасці. Выдаўцы парушылі аўтарскае жаданне назваць выданне «Кніжкай выбраных вершаў». Пры гэтым, дзякуючы прысвечэнню, узмацнілася мемуарыяльнае гучанне зборніка, загалоўная прысутнасць яшчэ аднаго імя: «Вянок на магілу С. А. Палуяна».

Па сведчання Вацлава Ластоўскага, ідэя вокладкі належыць яму: «Рысунак на акладку даў я са свайго сабрання. Гэты рысунак у 1905 годзе зрабіў адзін з вучняў (не памятаю яго прозвішча) Штыгліцаўскай школы». Мемуарыстам мелася на ўвазе знакамітае ў канцы XIX — пачатку XX ст. дзецішча барона Аляксандра Штыгліца і адзін з яго невядомых выхаванцаў. (Сёння гэта Санкт-Пецярбургская дзяржаўная мастацка-прамысловая акадэмія імя А. Л. Штыгліца.)

На нашу думку, найбольш верагодны кандыдат на аўтарства вокладкі «Вянка» — мастак-кераміст Мікалай Міхалап (1886—1979), выпускнік Штыгліцаўскай школы; у 1939—1941 гг. дырэктар Дзяржаўнай карціннай галерэі БССР (правобраз Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі).

Так ці інакш, апошнія вершаваныя радкі Максіма Багдановіча, напісаныя ў Ялце, — сведчанне згоды і ўдзячнасці аўтара за ўсё, зробленае для яго ў свой час у Вільні:

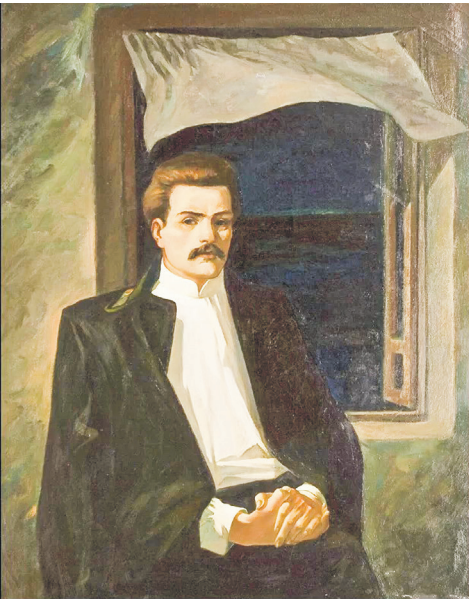
Україне светлай, дзе я ўміраю,
У белым доме ля сіняй бухты,
Я не самотны, я кнігу маю
З друкарні пана Марціна Кухты.

Выдавецкая прагматыка

Зборнік «Вянок» выйшаў накладам у 2000. Тыраж, як вядома, закладваецца не адвольна, а з улікам фінансавых магчымасцей выдаўца, аўтара, пакупніцкага попыту, шэрагу іншых абставін.

Параўноўваць стан кнігавыдавецкай справы з розніцай больш чым у 100 гадоў некарэктна па шэрагу прычын. Але такое дыхроннае супастаўленне здольна выклікаць першаю эмацыянальную рэакцыю, зацікавіць, паклікаць да жыцця асобны напрамак гістарычных даследаванняў.

Нечаканую фактаграфію дае фрагментарныя сінхронныя зрэз выдавецкай практыкі пачатку XX ст. Напрыклад, паэтычныя зборнікі Янкі Купалы — вехаваы выданні беларускай літаратурнай класікі — выходзілі наступнымі накладамі: «Жалейка» (1908) — 4300; «Шляхам жыцця» (1913) — 3000.

В. Алышэўскі. Партрэт М. Багдановіча, 1982 г.

Для параўнання мы выбралі дэбютныя паэтычныя зборнікі рускай паэзіі Сярэбранага веку, выдадзеныя блізка па часе з «Вянком» М. Багдановіча:

Анна Ахматова. «Вечер» (1912) — 300; Владимир Маяковский. «Я» (1913) — 300; Борис Пастернак. «Близнец в тучах» (1913) — 200.

Варта не забываць, што кнігі выйшлі ў свет у адной дзяржаве, але моцна адрозных культурных кантэкстах. З аднаго боку, праца нашаніўцаў, энтузіястаў-асветнікаў, адсутнасць нават пачатковай нацыянальнай адукацыі, дзяржаўнай падтрымкі. З другога — багемная раскоша літаратараў эпохі культуры рускай паэзіі, разгалінаваная парадыгма дзяржаўных і прыватных адукацыйных і асветніцкіх устаноў. Вядома, кожны канкрэтны выпадак з'яўлення кнігі суправаджаўся пэўнымі абставінамі, але калі гаворка ідзе пра цэласны часавы зрэз, то ўжо на першасным фармальным узроўні падставы для аналітычных падыходаў выдавочныя.

У фондах БДАМЛМ захоўваюцца дакументы Беларускага выдавецкага таварыства ў Вільні за 1913—1926 гг. Некаторыя з іх маюць прамое дачыненне да кнігі М. Багдановіча. Перад намі ў канкрэтных лічбах паўстае дынаміка камерцыйнай рэалізацыі «Вянка» за сем з паловай гадоў пасля выхаду ў свет: красавік 1917 г. — 1355 непрададзеных асобнікаў; чэрвень 1921 г. — 190 экзэмпляраў на складзе і 26 на паліцах кнігарні. Такім чынам, у 1921-м заставаліся нерэалізаванымі 216 з 2000 кніг, выдадзеных у 1913 годзе.

Кастынг «хросных бацькоў» паэта

У пачатку 1920-х гг. у новых гістарычных умовах фарміруецца своеасаблівы культ Максіма Багдановіча. Прэтэнзіі на «свайго» паэта апасродкавана заяўляюцца асобнымі грамадска-культурнымі дзеячамі ў БССР, Польшчы (Заходняя Беларусь), Латвіі.

На перадавіцы часопіса «Рунь» (1920, № 5—6), які выходзіў у Мінску пад рэдакцыяй Янкі Луцэвіча (паэта Янкі Купалы), надрукаваны не толькі праграмны твор «Апокрыф». Упершыню тут была апублікавана партрэтная выява аўтара «Вянка». У гэтым жа нумары пабачыў свет аб'ёмісты артыкул Змітрака Бядулі «Нагхненне і гармонія. (К 3-й гадаўшчыне смерці М. Багдановіча)».

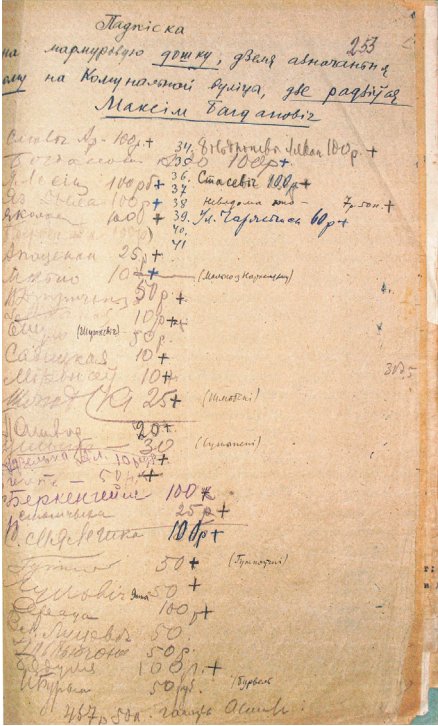
Розныя аспекты творчасці паэта з берагоў Волгі сталі прадметам аналізу віленскіх (і не толькі) лекцый і публікацый

Антана Луцкевіча, аўтара першай рэцэнзіі на зборнік «Вянок».

Вацлаў Ластоўскі, былы сакратар рэдакцыі «Нашай Нівы», зрабіў творы «паэта чыстай красы» загалоўнымі ў двух сваіх самастойных выдавецкіх праектах. У месячніку «Крывічанін» (Вільня) у № 1 за кастрычнік 1918 г. апублікаваны «Памятнік. (Пераклад з Гарацыя асклепіядаўскім вершам)». У ковенскім/каўнаскім часопісе «Крывіч» (1923, № 1) пабачыў свет «Апокрыф» у папраўленым варыянце. «Мае ўспаміны аб М. Багдановічу» («Крывіч»; 1926, № 11) з пачатку 1990-х, на эйфарыйнай хвалі вяртання імені мемуарыста ў беларускую культуру, сталі разглядацца ледзь не як асноўная крыніца пра «Нашу Ніву» і спецыфіку стаўлення архітэктараў нацыянальнага будаўніцтва да маладога паэта.

Інбелкультам у савецкім Мінску з 1923 года быў узят курс на акадэмічнае выданне спадчыны аўтара «Вянка» — першае ў навуковай і выдавецкай практыцы БССР.

У архівах НАН Беларусі захоўваецца ўнікальны рукапісны дакумент 1923 года пад назвай (захоўваем правапіс арыгінала) «Падпіска на мармуровую дошку, дзеля азначання дому на Комунальнай вуліцы, дзе радзіўся Максім Багдановіч». Тут пададзены аўтографы ўсіх асоб, якія прынялі ўдзел у першай сталічнай акцыі па мемарыяльным ушанаванні класіка беларускай літаратуры. У спісе зафіксавана звыш 30 прозвішчаў і аўтографай. Побач — лічбы ўнесены грошай. Скідваліся ў асноўным па 20—100 рублёў. Усяго было сабрана 467 руб. 50 кап.

Падпіска на памятную мармуровую дошку. Мінск, 1923 г.

Традыцыйна падтрымкі культурных акцый рознага кшталту, што называецца «ў складчыну», захоўваецца і цяпер. «Падпіска...», пра якую ідзе гаворка, аддалена ад нас на 98 гадоў. Цягам часу гэты дакумент стаў унікальным сведчаннем гісторыі, набыў сваю прыцягальнасць і непаўторную жывінку адмысловай ролі ва ўзнаўленні падзей мінулага.

Пачынае спіс Аркадзь Смоліч, які М. Багдановіча ахарактарызаваў запамінальнымі ўзнёслымі словамі — «Госць з высокага неба», у гонар паэта назваў свайго сына Максімам. Далей ідуць Адам Багдановіч, Язэп Лёсік, Язэп Дыла, замыкае першую пяцёрку падпісантаў з унесенымі ў скарбонку грамадскай ініцыятывы ста рублямі Якуб Колас.

Мікола ТРУС, кандыдат філалагічных навук

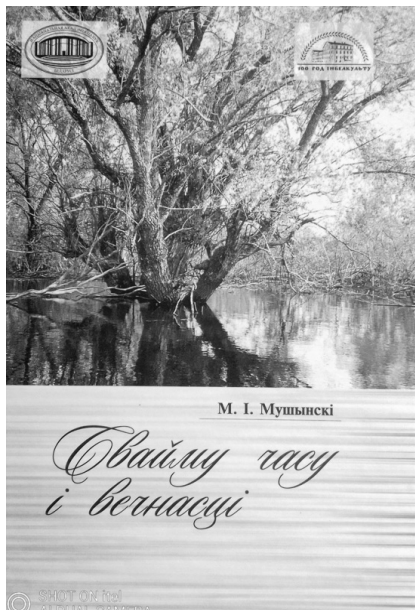

З фонду Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Старонка часопіса «Рунь» (1920, № 5—6) з першай апублікаванай партрэтнай выявай М. Багдановіча.

Час як частка вечнасці

Яшчэ не так і даўно была прыхільна сустрэта кніга ўспамінаў пра Міхася Мушынскага «Застаецца святло», укладзеная Аленай Васілевіч і Таццянай Мушынскай. Цікавасць да яе стала невыпадковай. Міхась Іосіфавіч быў (і застаецца) постаццю знакавай у нацыянальным культурным асяродку. Вядомы даследчык літаратуры, доктар філалагічных навук, прафесар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук...

Якуб Колас і праблемы яго творчасці і «...Ва ім'я святога ўсім Адраджэння». Матэрыялы пра Максіма, Гаўрыла і Галіну Гарэцкіх».

Несумненна, надрукаванае ў іх выклікае цікавасць, бо ацэнка аўтарытэтным даследчыкам літаратурнага працэсу, пэўных твораў заўсёды важная. Аднак змешчанае ў гэтых дзвюх частках усё ж дасведчанаму чытачу ў многім вядома. Але ж названымі імёнамі кола даследчыцкіх інтарэсаў Міхася Іосіфавіча нават у гэтым пасмяротным выданні не абмяжоўваецца, аб чым сведчаць раздзелы «...Ад роднае зямлі...» Пра беларускіх пісьменнікаў і «Як доўг, як дар...» Пра беларускіх навукоўцаў». А гэта — Кандрат Крапіва, Міхась Лынькоў, Іван Шамякін, Віталь Скалабан, Алег Лойка, Іван Навуменка і іншыя. Прозвішчы згадаў у той паслядоўнасці, у якой матэрыялы пра іх прадстаўлены ў кнізе.

Ёсць і такія, якія для некаторых стануць адкрыццём. Прынамсі, згадкі пра Віталія Скалабана «У вянок памяці незабыўнага сябра...». Віталь Уладзіміравіч, хоць і пражыў няшмат, так шмат (выбачайце за таўталогію) зрабіў для нацыянальнай літаратуры, запаўняючы многія белыя плямы, што тычацца як асобных перыядаў яе развіцця, так і пэўных момантаў з жыцця асобных пісьменнікаў. Пра яго ж самога пісалася незаслужана мала. А сёння яго імя ўвогуле згадваецца рэдка. Як ні прыслушайцеся да сказанага Міхасём Іосіфавічам: «Тое, што дарагога Віталія Скалабана няма з намі, вялікая незваротная страта, агульнае несучаснае гора. Ён быў і назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах і памяці выдатным вучоным-энцыклапедыстам, даследчыкам шырокага творчага дыяпазону, няўрымслівым шукальнікам духоўных багаццяў, створаных беларускім народам, і верным сябрам, надзейным таварышам, шчодрой душой чалавекам, гатовым заўсёды прыйсці на дапамогу. Думаю, што манаграфічнае даследаванне, прысвечанае навуковай, грамадскай дзейнасці Віталія Уладзіміравіча, чакае свайго аўтара».

А як хораша Міхась Мушынскі згадвае крытыка, літаратуразнаўцу, акадэміка Віктара Каваленку ў матэрыялах «Талент вучонага, настаўніка, арганізатара навукі. Да 80-годдзя В. А. Каваленкі» і «Акадэмік з Сакаўшчыны». У іх даецца высокая і заслужаная ацэнка даследчыцкай творчасці Віктара Антонавіча. Не абмінаецца і тое, наколькі важкі ўклад яго як кіраўніка Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы, які ён узначальваў з 1983-га да 1997 года, у развіццё і беларускай літаратуры, і нацыянальнай культуры ў цэлым.

Каб упэўніцца, як шмат ім зроблена, дастаткова ўжо такога сведчання: «З аднаго боку, ён прадоўжыў лінію ўключэння беларускага мастацтва ва ўсесаюзны літаратурны кантэкст, а з другога — пайшоў па шляху ґрунтоўнага вывучэння пэўнага перыяду, а канкрэтна — літаратуры ХХ стагоддзя. У першым выпадку былі напісаны «Нарысы па гісторыі беларуска-рускіх літаратурных сувязей» у 4-х кнігах (1993—1995), у другім — 4-томная «Гісторыя...» у 5 кнігах». Маецца на ўвазе «Гісторыя беларускай літаратуры ХХ стагоддзя», якая на сёння складаецца з 6 кніг.

Да яе, па словах Міхася Мушынскага, «Віктар Антонавіч як кіраўнік праекта, як каардынатар рыхтаваўся вельмі сур'ёзна ў плане выпрацоўкі агульнай канцэпцыі, у вызначэнні персанальнага складу аўтараў, творы якіх планавалася ўключыць у адпаведны том [...]». Гаворыцца і пра тое, які шырокі рэзананс «атрымалі выступленні В. Каваленкі па пытаннях месца і ролі дакументалізму ў літаратуры». Нарэшце адзначаецца значнасць таго, што набывае асабліва глыбокі сэнс сёння, калі з'яўляецца шмат ахвотных перапісаць гісторыю Вялікай Айчыннай вайны: «[...] завастрыў увагу на прычынах адсутнасці праўдзівых твораў пра падпольшчыкаў і разведчыкаў, якія вымушаны былі здабываць неабходны матэрыял у акупантаў і паліцэйскіх, натуральна, кантактуючы з імі. Прычынаю стаўся трагічны лёс гэтых людзей, бо іх заслугі не прымаліся ў разлік».

Дзіўна толькі, што ні слова не сказана пра рамана Віктара Антонавіча «Падвышанае неба». Адсутнасць гэтай згадкі яшчэ можна вытлумачыць у першым з названых матэрыялаў. Але ж другі пісаўся для кнігі «Люблю наш край. Валожыншчына літаратурная». Хто-хто, а землякі павінны ведаць, што Віктар Каваленка — адзін з самых выдатных ураджэнцаў іх зямлі, не толькі даследчык літаратуры, але і пісьменнік. Ды гэта, як кажуць, да слова.

Міхась Іосіфавіч працаваў з упэўненасцю, што «нацыянальная класіка была і па-ранейшаму застаецца адным з найболей дзейсных фактараў дабротворнага ўплыву на сучаснае грамадства, культурнае жыццё, на творчую практыку сучасных беларускіх пісьменнікаў і на практыку школьнага выкладання. Недаацэнка класікі, нігілістычнае стаўленне да літаратурнай спадчыны прыносіла і будзе прыносіць грамадству непараўныя духоўныя страты».

Віктар Антонавіч быў упэўнены, што літаратурай праўдзіва не раскрыта роля падпольшчыкаў і разведчыкаў ў гады Вялікай Айчыннай вайны: «[...] і ў дадзеным выпадку праўда павінна быць толькі праўдай — і больш нічым». Дарэчы, адна з кніг самога Міхася Мушынскага называецца «І нічога, апроч праўды». Гэтага прынцыпу ён прытрымліваўся і выступаючы ў сакавіку 2016 года на Міжнароднай навуковай канферэнцыі да 120-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Кандрата Крапівы з дакладам «Гісторыя напісання і рэцэнзавання кінааповесці «Мстители» (1944) Кандрата Крапівы і Міхася Лынькова».

Падкрэсліваючы вялікае значэнне выдання Поўных збораў пісьменнікаў, быў перакананы, што «пра кожнага пісьменніка, уключанага ў спіс на выданне яго спадчыны, павінны быць падрыхтаваны змястоўны «Летапіс жыцці і творчасці» кніга «Пісьменнік у ацэнцы літаратурных крытыкі», «Кніга ўспамінаў». Не абышоў і такі момант, як «гісторыі напісання пэўнага твораў, гісторыя яго сцэнізацыі і экранізацыі [...]».

«Гісторыя напісання і рэцэнзавання кінааповесці «Мстители»...», дзякуючы багаццю сабраных звестак, хоць і не такая аб'ёмная, але па сваім змесце прэтэндуе на міні-манаграфію, настолькі шмат фактычнага матэрыялу сабрана. Па-свойму і павучальнага, бо лішні раз нагадвае пра тое, як бюракратычнае стаўленне да пэўнага твора, жаданне дыктаваць там, дзе ў гэтым няма ніякай неабходнасці, сячэ на корані добрую і важную задуму. Фільм па сцэнарыю двух славутых аўтараў мусіў раскажаць пра пачатак Вялікай Айчыннай вайны, дзейнасць народных мсціўцаў на чале з Канстанцінам Заслонавым. Такі фільм з'явіўся, але аўтарамі яго Кандрат Крапіва і Міхась Лынькоў не былі. Ды і пад іншай назвай ён выйшаў на экраны — «Канстанцін Заслонаў». Чытаючы пра тое, што адбывалася, лішні раз упэўніваешся, наколькі Міхась Мушынскі валодаў талентам сапраўднага даследчыка, для якога пошук — не самамэта, а прызванне. Аднолькавае жаданне — як дакапацца да ісціны, так і дамагчыся праўды.

Гэтым памкненнем напоўнены і яго чарнавыя занатоўкі, пададзеныя ў кнізе пад назвай «Дзёнік пісьменніка як крыніца вывучэння яго жыцця, літаратурна-творчай і грамадска-культурнай дзейнасці». Пазнаёміўшыся з запісамі асобных пісьменнікаў, ён зрабіў шэраг высноў: «Да дзёнікаў звяртацца трэба, але нельга абсалютызаваць гэтую крыніцу. У кожнага — свой падыход». У прыватнасці, адзначыў прадурзатае стаўленне Пімена Панчанкі да Івана Шамякіна. Аднак нярэдка яно ў нечым розніцца, бо сведчыцца і пішацца «пад настрой». Ёсць падставы меркаваць, што гэтыя накіды маглі б ператварыцца ў ґрунтоўнае даследаванне аб значэнні пісьменніцкіх дзёнікаў.

Шмат каму з людзей творчых трэба павучыцца ў Міхася Іосіфавіча здатнасці заўважаць чужы талент, асабліва падтрымаць на пачатку. У яго да творчасці тых, хто працаваў поруч, была патрабавальная любоў. Праяўлялася не захвальванне, а цвярозае стаўленне да зробленага імі ці да таго, што яшчэ робіцца. Доказ таму — заключная частка кнігі — «Рэцэнзіі, водзвывы, экспертныя заключэнні, рэкамендацыі». Матэрыялы спецыфічныя. Толькі калі добра ўнікнуць у іх змест, то за абавязковымі ў падобных выпадках ацэнкамі, высновамі, рэкамендацыямі прасочваецца не толькі тое, без чаго ў дадзеных выпадках не абысціся, бо яно пішацца як бы паводле «рэгламенту». Праступае і чалавечае, што абавязкова хочацца сказаць.

«Свайму часу і вечнасці» — назва дакладная. За ёй бачыцца і тое, чым жыў Міхась Мушынскі, і як жыў. Аднак відавочна і дзеля чаго. Зыходзячы з гэтага, нельга не заўважаць, што, калі падсумаваць здзейсненае ім, канешне, не толькі і нават не столькі прадстаўленае ў гэтай кнізе, напрошваецца важная выснова. Праз тое, што было выказана, занатавана, асэнсавана Міхасём Іосіфавічам, сам час паўстае як частка вечнасці.

Глеб КЕНІК

Правілы і практыка

На тэрыторыі Беларусі здаўна існавала двухмоўе, ці білінгвізм. Гэта непарыўна звязана з гістарычнымі ўмовамі фарміравання і развіцця беларускай нацыі, беларускай мовы, з моўнай дзяржаўнай палітыкай.

Так, у часы Вялікага Княства Літоўскага на нашых землях існавала беларуска-стараславянскае двухмоўе. З пашырэннем польскай і лацінскай моў, калі краіна апынулася ў складзе Рэчы Паспалітай, развівалася беларуска-польскае і беларуска-лацінскае двухмоўе. У гэтай сітуацыі можна гаварыць і пра беларуска-польска-лацінскае шматмоўе. Пазней, з далучэннем Беларусі да Расійскай імперыі, пашырылася беларуска-рускае двухмоўе. Яно вызначае і сённяшняю моўную сітуацыю, якая характарызуецца суіснаваннем, паралельным выкарыстаннем дзвюх моў.

Каб практычна дапамагчы тым, хто хоча самастойна вывучыць і засвоіць арфаэпічныя нормы беларускай і рускай моў, створана выданне «Гаворка беларуская. Разговор русский», якое выйшла ў выдавецтве «Вышэйшая школа». Аўтар — кандыдат педагогічных навук, прафесар, вядомы беларускі тэатральны педагог, перакладчык Андрэй Каляда. Ва ўмовах білінгвізму такога роду дапаможнік вельмі каштоўны, бо дазваляе чытачу прапрацаваць дыкцыю і арфаэпію адразу дзвюх моў. Для адпрацоўкі дыкцыйнай выразнасці засваення нормаў беларускага і рускага

літаратурнага вымаўлення ў ім змешчаны прыказкі, прымаўкі, чыстагаворкі, скарагаворкі, асобныя строфы з вершаў, выразы з празаічных твораў беларускіх і рускіх пісьменнікаў, якія аўтар начытаў і размясціў у кнізе ў выглядзе электроннага дадатку.

Маўленне ў чалавека можа быць розным, чыстым, правільным, а можа — з пэўнымі хібамі і заганами. Калі ў дачыненні да пісьмовай формы мовы зразумела, што маецца на ўвазе пад яе правільнасцю, то ў адносінах да вуснай паняцце правільнасці з'яўляецца менш выразным і акрэсленым. Тым не менш «існуюць фанетычныя рысы, якія лічацца абавязковымі для літаратурнага вымаўлення: пэўны характар мяккасці зычных як перад асобнымі галоснымі, так і перад некаторымі

зычнымі; цвёрдае вымаўленне зычных **ч** і **р**; вымаўленне нескладовага **ў** і афрыкаты **дж** у адпаведных фанетычных пазіцыях; аканне пры вымаўленні ненаціскных галосных; фрыкатыўны характар звонкага **г** і інш.» Менавіта гэтыя акалічнасці адрозніваюць беларускую мову ад суседніх славянскіх, найбольш блізкіх да яе паводле лексічнага складу.

Чалавек пачынае засвойваць нормы літаратурнага вымаўлення яшчэ ў дзяцінстве. На гэты працэс значна ўплывае і асяроддзе, дзе карыстаюцца літаратурнай мовай: сям'я, школа. Андрэй Каляда вызначае тры асноўныя прычыны парушэння арфаэпічных норм. Першае, гэта захаванне ў мове дыялектных рыс, якія не супадаюць з фанетычнымі рысамі літаратурнай мовы, — змяненне якасці галосных, вымаўленне на месцы падоўжаных зычных значна скарачаных; адступленне ад правілаў акання і якання, аглушэння і азванчэння зычных; амаль поўны пропуск

Для авалодання нормамаі літаратурнага вымаўлення неабходна ўважліва ўслухоўвацца ў яго найлепшыя ўзоры і засвойваць іх. І хаця вымаўленне — працэс амаль што аўтаматычны, яго можна і трэба кантраляваць. Пры належнай трэніроўцы магчыма навучыцца добра ўсведамляць становішча языка, форму губ, мяккага паднябнення і іншых органаў моўнага апарату.

зычнага **г** у канчатках прыметнікаў і дзеепрыметнікаў; рэдукаванае вымаўленне спалучэння **сць** і г. д. Па-другое, яшчэ адна прычына парушэння арфаэпічных норм — двухмоўная сітуацыя, калі адзін і той жа чалавек карыстаецца то беларускай, то рускай мовамі. Па-трэцяе, істотнай крыніцай памылак у вымаўленні з'яўляецца палітарнае чытанне, калі чалавек не звяртае ўвагі на адрозненні паміж напісаннем і вымаўленнем.

Для авалодання нормамаі літаратурнага вымаўлення неабходна ўважліва ўслухоўвацца ў яго найлепшыя ўзоры і засвойваць іх. І хаця вымаўленне — працэс амаль што аўтаматычны, яго можна і трэба кантраляваць. Пры належнай трэніроўцы магчыма навучыцца добра ўсведамляць становішча языка, форму губ, мяккага паднябнення і іншых органаў маўленчага апарату. Выданне Андрэя Каляды «Гаворка беларуская. Разговор русский» выступае ў гэтым працэсе выдатным дапаможнікам, таму што аўтар у даступнай форме паэтапна тлумачыць правілы вымаўлення, становішча органаў маўлення і пры дапамозе ўдала падобраных практыкаванняў дае магчымасць чытачу прымяніць гэтыя правілы на практыцы.

Тое ж тычыцца і другой часткі выдання, у якой Андрэй Каляда расказвае пра арфаэпічныя нормы рускай мовы і гэтаксама падмацоўвае іх шматлікімі прыкладамі з рускай літаратуры — строфамі з паэтычных твораў, прыказкамі і прымаўкамі, скарагаворкамі.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Мора народных скарбаў

Вусную народную творчасць па праве можна лічыць адным з нацыянальных скарбаў нашай культуры. Праз стагоддзі яна нясе глыбокую мудрасць, жывое маўленне і цікавую сюжэтную напоўненасць. Фальклор як нішто іншае трымае сувязь пакаленняў, таму захоўваць і папулярызаваць яго сярод падрастаючага пакалення асабліва важна.

У выдавецтве «Вышэйшая школа» ўбачыла свет кніга «Беларускі фальклор», якая ўключае збор легенд і паданняў, казак, прыказак і прымавак. Выданне добра адаптавана пад сучаснага чытача: кожны твор змяшчае спасылку ў выглядзе QR-кода на аўдыязапісы найлепшых фальклорных матэрыялаў. Прадстаўленыя творы вуснай народнай творчасці былі зафіксаваны на тэрыторыі Беларусі ў XIX—XX стст. вядомымі вучонымі-фалькларыстамі, этнографамі, мовазнаўцамі і літаратарамі, сярод якіх — А. Сержпутоўскі, П. Шэйн, Е. Раманаў, К. Каганец і інш.

Фальклор заўсёды жывіў і натхняў пісьменнікаў, быў крыніцай ідэй, вобразаў, спосабаў мастацкага адлюстравання жыцця беларускаў. Вусная народная творчасць з'яўляецца першай паэтычнай школай многіх твораў: В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, Я. Лучыны, А. Гурэнічова, М. Багдановіча, Я. Купалы, Я. Коласа.

Беларускі фальклор нясе ідэі справядлівасці і сацыяльнай роўнасці, перадае стаўленне народа да найважнейшых падзей. Каларыт народнай творчасці надаюць традыцыйная народная сімволіка, разнастайныя формы, насычанасць эпітэтамі, метафарамаі, параўнаннямі і іншымі відамі тропу, дыялектычная мова і асаблівасці кампазіцыі. Фальклор прадстаўлены амаль усімі жанрамі: каляндарнай і сямейна-абрадавай паэзіяй, казкамі, паданнямі

і легендамі, прыказкамі і прымаўкамі, загадкамі, змавамі, народным тэатрам у розных яго відах, сацыяльна-бытавой лірыкай.

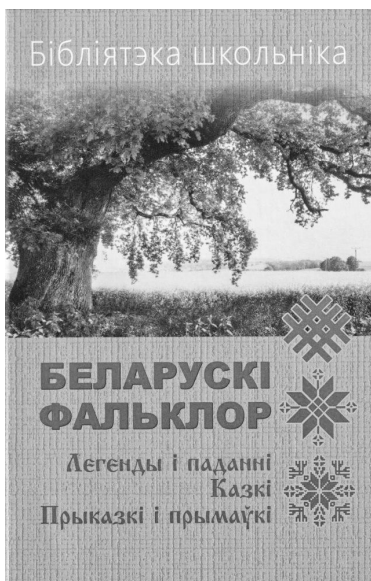
У выданні «Беларускі фальклор» змяшчаюцца легенды і паданні на розныя тэмы. Гістарычны кантэкст маюць творы «Пра вайну са шведамі», «Бітва пад Лясной», «Вайна шведска», «Пра татарскія курганы», «Халера», «Халера 40-га року». Шмат легенд і паданняў звязана са старажытным Нясвіжам, яго ўладальнікаў з роду Радзівілаў, гісторыямі кахання і расставання. Некаторыя з іх змешчаны ў кнізе: «Пра пане Каханку», «Пра чорную даму», «Трохгранны дуб», «Дуб і сасна», «Марысін парк». Народныя шматвяковыя назіранні людзей за паводзінамі жывёл адлюстраваны ў творах «Чаму варагуюць сабака, кот і мышы», «Адкуль зязюля ўзялася», «Адкуль пайшлы буслы», «Чаму заяц, ліса ды воўк разам не сыходзяцца». Прадстаўлена некалькі цікавых версій-паданняў на тэму, адкуль мядзведзі на свет узяліся. Самую цікавую і запамінальную чытач зможа вызначыць для сябе сам.

Значную частку з іх займаюць творы, звязаныя з паходжаннем назваў рэк, азёр, мястэчак, гарадоў: «Паходжанне ракі Віліі», «Як нарадзіліся Нёман і Лоша», «Ад чаго Нясвіж пайшоў», «Паданне пра заснаванне Бярэсця», «Адкуль Капыль», «Стоўбцы». Між тым шмат легенд і паданняў распавядаюць пра гісторыі паходжання назваў гор, курганаў і валуноў: «Папова горка», «Пра Мір-гару», «Перунова гара», «Курган каля Заслаўя», «Змееў камень», «Камень-шавец», «Літоўскі камень».

На фарміраванне светапогляду нашага народа таксама значна паўплывалі народныя казкі, якія вылучаюцца шырынёй ахопу жыццёвых з'яў, глыбінёй абагульнення, яркасцю створаных вобразаў. Беларускія маюць шмат агульнага з казкамі іншых народаў, але ў той жа час узабагачаюць эпас славянскіх народаў новымі сюжэтамі, ідэямі і вобразамі. У «Беларускім фальклоры» змешчаны як шырокавядомыя, так і малавядомыя творы пра жывёл і птушак, фантастычных пачвар і непераможных асілкаў, кемлівых сялян і жорсткіх паноў, пра хітруна-злодзея, мудрую дзяўчыну, языкатую жонку: «Дзедава рукавічка», «Жораў і чапля», «Кот Максім — сват», «Два ў караб арэшкі», «Пакацігарошак», «Шаптуха», «Несцерка», «Асцярожны пасланец» і інш. Усяго ў кнізе каля 40 казак і каля 130 легенд і паданняў.

Максім Гарэцкі пісаў: «Народная вусная творчасць дае багаты матэрыял і для лінгвіста-мовазнаўцы, і для гісторыка культуры, і для юрыста (народнае звычайнае права), і для гісторыка літаратуры, і для паэта, і для артыста-мастака, і для разбярца. Народная творчасць наогул, а беларуская народная творчасць увасобку — гэта мора, якое хавае ў сабе незлічоныя скарбы. Толькі трэба ўмець гэтыя скарбы дастаць». Хочацца дадаць: і захаваць. А зрабіць гэта можна дзякуючы такім выданням, як зборнік твораў народнай творчасці «Беларускі фальклор».

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Галіна ЗАГУРСКАЯ

Успамін

Святло... Асенняе святло,
Што залаціста ідзе ад дрэваў, —
Яно ўспамінам узышло
Аб чымсьці важным, нават крэўным...
Святло асенняе п'яніць
І паўзабытае вяртае,
А ліст асенні ўніз ляціць —
Прыгожа гэтак ападае.

Рыцар

Уладзіміру Караткевічу

Ты уварваўся як герольд,
Як рыцар з павязі часоў,

Зямлю сваю і свой народ
Ты цешыў музыкаю слоў.
Бляск думкі ў іх, яшчэ імпэт,
Экспрэсія, душы палёт.
Прыйшоў да нас ты як паэт,
Нёс разуменне: мы — народ.

Прыйшоў, узяўшы свой штандар
І нас да Беларусі вёў,
Нязнанай, той — у плойме мар, —
Якую счуў пра бег гадоў.

Ты быў, ты ёсць, не сыдзеш ты —
Няхай імчаць-бягуць вякі.
Ты быў, вядома ж, не святы,
Але і дораг нам такі.
Сапраўдны. Часам чарадзей
У прозе вытанчанай — той,
Дзе столькі ёсць тваіх надзей
І веры, стала што святой.

Хлеб

Мне помніцца золата жыта у полі,
Што хваляй плыло, зачароўвала нас,
Дзяцей басаногіх. Мы бегалі вольна,
Прыгодаў чакаючы, бавячы час.

І жытніх снапоў помню пах на гугенні,
І водар у жорнах ржаное мукі,
І рошчыны пах, і матульчына ўменне,
Каб бохан выходзіў жывым з-пад рукі.

Удзячна я гэтаму бохану хлеба —
Нічога не стрэла смачней за яго.

А ён, увабраўшы зямлі дух і неба,
Навекі кумір пакланення майго.

Час

Час — наш вораг і саюзнік,
Што ўсё залежыць ад абставін:
То ў ім гарача, бы ў кузні,
І гатоў ён нас расплавіць;
То халодны ён, марудны:
Ні падзей, ні узрушэнняў,
І яму таксама нудна —
Сам шукае суцяшэння.

Цішыню парушыў
Вечаровы птах,
Што сядзеў на грушы
З сумам у вачах.
Крык яго самотны
Штосьці азначаў...
Слухала б ахвотна,
Птах далей маўчаў.
А спакойны вечар,
Гэтай птушкі сум
І разліў сінечы
Прывялі да дум
Пра жыццё і вечнасць,
Космасу размах...
І тужыў аб нечым
Вечаровы птах.

Прыцяжэнне маўчання

Пашчотны спеў ветру ў соснах
І шорах таемны галін

Заўжды суцяшаюць ускосна,
Калі застаешся адзін.

Калі цябе цягне маўчанне —
І ты пазбягаеш усіх,
Нішто не ідзе ў параўнанне
З маўклівацю соснаў сівых.

Бяроза

Дрэвы пілавалі пад акном —
Стала страшна: мо й маю бярозу,
Што заўжды прыгожыць акаём,
Хтось спілуе, не зусім цвярозы.

Мкнецца ўвысь да воблакаў яна.
Любяць прыгажуню дужа птушкі —
І без іх нудзіцца цішыня.
А бяроза любіць пташак гушкаць.

Часам амялушкі наляцяць
І сазнуць сабою верхавіну,
То сінічкі з рانیцы звяняць —
Быццам сеюць тут свае навіны.

А бяроза першая вясной
Клейкія лісточкі распускае.
Моцны вецер —
выгнецца дугой
І заўжды яго перамагае.

Высіцлае ўвосень свой кілім,
Ды такі, што вочы не адвесці,
І прайсціся хочацца на ім
Ці рукой прылашчыць косы вецця.

Мікіта КРЫЦУК

Адораны стратамі

К***

Мы так моцна баімся згубіць тое,
чаго не маем,
што чакаем
чорнае зграі
бед і няшчасцяў яшчэ да таго,
як нехта з багоў
створыць загон
для нашага існавання...

Вяртанне
вечнага раўнаважжа
забытвае больш за яго адсутнасць.

Чаканне
нечага пераважна
скрадае волю, спакой, магутнасць...

Колькі выйсцяў ні нарысуй —
Шлях не скончаны,
калі гэта Сапраўдны Шлях.
Болю чыстаму адрасуй
Страх прарочаны,
калі гэта — Сапраўдны Страх.

Па-над прорваю
тонкай нітачкай
пралягае маршрут.
Лані горныя...
Паляўнічыя
нас чакаюць тут.

Ды як вечнасць —
пустая, марная
без імгненняў-пацерак,
Так і кожная недарэчнасць —
дар нам
ад Справдечнай і Добрай Маці...

Бо толькі так мы становімся
самімі сабой.

Адпускаю ногі ад зямлі,
Восенню заложчы лістоту.
І куды б дарогі ні вялі —
Кожны міг нязведана істотны.

3 серыі «Спадарожніцкія нататкі»

Цягнік Мінск — Масква.
Ноч,
сны пасажыраў.
Не спім —
я і яшчэ праваднік.
...Грукат колаў.
Спакой.
Зачараванне.

У маскоўскім метро,
Бадай,
Кожны ў сваіх развагах ды размовах...
Дзе ж той самы міг,
Каб проста аддацца асалодзе?

К***

Восі
непалярнага сусвету
ўвосень
разнатраўем ля шашы.
Восем
дзён на тыдзень я сустрэты
Просінню
вячоркавых ляшчын.

Клопаты
і зоры прадсвітальныя

Вопытам
праніклі ў Млечны шлях.
Посныя
пакінуўшы шпіталі,
Плёскаліся
ў жоўклых гарадах.

Млявыя,
патрэсканыя сцены,
Каваю
запырсканы штормань...
Плавалі
пад стрэхамі антэннымі,
Лечачыся
мудрасцю парад.

...Восі
непалярнага сусвету
ўвосень
разнатраўем ля шашы —
Восем
дзён на тыдзень я сагрэты.
Просінню
святочнай мне пішы.

Рыгору Барадуліну

У пошуках сонца
б'ёмся крыльцамі
аб лямпачкі.
Б'ёмся — і апякаемся.
...Ці вытрымаем ласку
чыстага прамяня?

Таццяна БАРЫСЮК

Страсць

(паэтычнае азначэнне паняцця;
залатое сячэнне)

Сустрэча позіркаў, усмешак, слоў
і прыцягненне дум, і душ, і целаў...

А побач ён, мужчына з мрояў-сноў,
яго ў самоце ўспамінаю зноў,
бо разам з ім да зорак узляцела.

Калі гарыш у полімі спакусы,
калі не можаш жыць без чалавека,
а пацалункі апякаюць вусны
і ёсць парыў пшнічоту зведаць,
тады Сусвет знікае прыкры-звычны,
стыхіяў флейты пачынаюць граць,
тады так апантана, феерычна
ўзрывае нашу падсвядомасць
СТРАСЦЬ!

Жнівень

Як мне пажаць,
што калісьці пасеяла?
Шмат у жыцці перамогаў пасмела я?
Смеласць увогуле рэдка ўласціва.
Страхам сваім не найду супраціву.

Жнівень, надзеі абсып мае зорамі!
Хай будзе ішчасце, хаця б ілюзорнае!

Ты нашапчы яму: «Нам трэба стрэцца!»
Дай мне адчуць, як яго сэрца б'еца!

Раманс

У паралельных сусветах
сэрцы сінхронна пульсуюць.
Пры віртуальных сустрэчах
музыку Вечнасці чуюць.

Фота Кастуса Дробава.

Яўгенія ВАСІЛЬЕВА

Я быў рады, што адправіўся ў кавярню адзін. Так, яшчэ ўранку злаваў, а цяпер мне добра. Можна, таму, што я крышачку выпіў? Але, галоўнае, я атрымаў задавальненне. Нячаста бедныя, як я, студэнты ходзяць па дарагіх кавярнях. Праўда, і нагода была вартая: першы ў жыцці заробак. Добра, што атрымалася ўладкавацца падпрацоўваць механікам.

Карацей, я запрашаў сяброў адсвяткаваць маю маленькую падзею, а яны якраз згаварыліся ехаць на фан-зборы нейкай рок-групы. Адзінае, што адрознівае мяне ад маіх сяброў, — я не выношу хэві-метал. Так што святкаваць там, у натоўпе азвэрэлых кайфуючых фанатаў, — ну не, дзякуй. Вырасціў паехаць адзін у кавярню, якую мне параіў Лёкса. Праўда, аказалася, што знаходзіцца яна ў віру на калу, але сама стыльная. Кітайская кухня, усё такое — я гэта люблю.

Цяпер я сядзеў у невялікім, прыемнага карычневага колеру зальчыку, слухаючы музыку, і мне было ўтульна. Прыгожы драпіроўкі на вокнах, скураныя сядзенні, спакойная пекная афіцыянтка (вельмі незвычайная дзяўчына, вочы шараватыя і празрыстыя, як тая рака ў пахмурны дзень... Ух ты, чаго гэта я так выказвацца пачаў?!), смачныя пірожныя — усё выгадна кантраставала з брудным напаўзакінутым прыгарадам, куды мне давалося валачыся.

— Вам яшчэ пірожнае? — спытала мяккім голасам афіцыянтка, выводзячы мяне з прыемнай расслабленасці.

— Ааа... — я падумаў. — Так! Гуляць дык гуляць.

Яна неяк сярэбрана засмяялася, падарыла мне здзіўную, як гэта бывае часам у японак або кітаянак, усмешку і пайшла. Трэба з ёй пазнаёміцца, мільганула ў галаве.

«Слухай, Мікіта Валер'евіч! — сказаў я сабе раптам. — З'ясі пірожнае — і дахаты. Інакш можна ўвесь заробак тут пакінуць».

Наведвальнікаў у кавярні было мала. У гэты час якраз увайшоў мужчына і сеў за суседні столік. Дастаў газету. Позірк упаў на адну са старонак, і я міжволі нахмурыўся: што гэта? Мне падалося, там мой фотаздымак. Што за штука?

Я не вытрымаў і сказаў мужчыну:

— Прабачце, можа, я падамся нахабнікам, але мне патрэбна паглядзець вашу газету.

— Вы занадта ветлівы для нахабніка, — усміхнуўся мой суразмоўца. — Трымайце.

Ён працягнуў мне газету, і я ўтаропіўся вачыма ў старонку. Тое, што ўбачыў, прывяло мяне ў глыбокае здранцвенне.

Там была змешчана мая фатаграфія і тэкст:

«Адшукваецца Ларыёнаў Мікіта Валер'евіч, 1999 года нараджэння, знік без вестак 2 кастрычніка 2018 года. Сышоў са студэнцкага інтэрната і не вярнуўся. Усіх, каму што-небудзь вядома пра яго месцазнаходжанне, просім патэлефанаваць па нумары...»

Мяне кінула ў жар. Што за лухта? Не можа ж гэта быць розыгрышам: афіцыйная калонка здарэнняў. Чаму гэта я «знік без вестак»? Калі паспелі надрукаваць? Што, чалавек ужо нельга адлучыцца на паўдня ў свой законны выхадны? Можна, усё-такі выпіў залішняга? Я правёў рукой па галаве. Быццам стан быў нармальны.

Яшчэ раз углядзеўся: памылкі быць не можа, гэта я.

Збянтэжана пачаў гартаць газету і ўбачыў дату на першай старонцы: 10 красавіка 2019 года. Мне стала млосна. Я дакладна ведаў, што сёння 2 кастрычніка. І год 2018-ы. Я адчуў, што змакрэў. Не разумеў, як сябе цяпер паводзіць.

Нібы адчуўшы маё жаданне не вяртаць газету, сусед за столікам сказаў:

— Можна пакінуць сабе. Мне яна не патрэбна.

— Дзякуй, — прамармытаў я. — А вы не падкажаце, якое сёння чысло?

— Дзясятага красавіка.

Дурань! Трэба паглядзець у тэлефоне. Але ў кішэні было пуста. Відаць, я пакінуў свой смартфон у інтэрнаце. Нішто сабе расслабіўся!

Я паспрабаваў сабраць думкі. Другога кастрычніка 2018 года я, студэнт Мікіта Ларыёнаў, паехаў на ўскраіну горада ў кавярню «Прытулак нябесных жыхароў», каб... Стоп! Вось яно! Вядома, я не верыў у містыку, але калі з табой дзеецца такое... Гэтая кавярня з назвай, якая падобна на кітайскую, нагадала мне нейкую старажытную ўсходнюю легенду. Там людзі, падымаючыся ў горы, траплялі ў дзіўныя райскія мясціны. Прабавіўшы ў іх, скажам, дзень, яны вярталіся такія ж маладыя, а на зямлі за той час магло прайсці не адно стагоддзе... Гэта, вядома, старажытнае глупства, але хіба не тое ж самае здарылася са мной?

Было дзіка пра гэта думаць, але факт заставаўся фактам: мінула не тры гадзіны, а паўгода. Ці не нябесная жыхарка тая афіцыянтка, што так загадкава мне ўсміхалася? Трызненне, вядома, але як не паверыць?

Мне здалася, што цяпер усё праяснілася. Але не. Што рабіць далей? Хутчэй вярнуцца дадому! Але... я там усіх перапалохаю. А як жа міліцыя? Давядзецца нешта тлумачыць, дзе я быў... Калі я сыду з кавярні, то, па правілах такіх легенд, яна знікне, і потым нельга будзе нічога давесці... Значыцца, трэба тэлефанаваць адсюль. Як жа гэта я не ўзяў мабільны! Час ідзе, так праміне яшчэ месяц, пакуль буду разважаць... Ніхто не паверыць: маўляў, я дзесьці швэндаўся гэтыя паўгода, толькі не хачу прызнавацца. Да таго ж падумаў, што цяпер мяне даўным-даўно звольнілі з той працы, першы заробак на якой святкую...

Усё гэта віхурай пранеслася ў галаве.

— Прабачце, — я зноў нахіліўся да суседа. — Мне так няёмка, але... ці нельга пазычыць у вас тэлефон? Я свой забыўся. Я заплачу.

— Што? Ну, добра, трэба ж дапамагчы чалавеку... Вось.

Я ўзяў тэлефон і набраў нумар, пазначаны ў аб'яве. Толькі так можна даказаць усю гэтую неверагодную гісторыю. Мне адказаў сур'ёзны голас, назваў нейкі адрозніліцы.

— Паслухайце, — прамовіў я ўсхвалявана. — Усё, што я зараз скажу, прагучыць неверагодна, але клянуся, гэта праўда! Я тэлефаную вам, таму што прачытаў у газеце аб'яву аб вышуку... маім вышуку.

— А што вы здзейснілі? — спытаў міліцыянер падазрона.

— На пчасце, нічога! Напісана, што я знік без вестак, паўгода таму. Газета сённяшняя, за дзясятага красавіка...

— Сёння васямнаццатага красавіка, — выправіў мяне строга голас.

— Ну вась! Ужо! — вырвалася ў мяне.

— Што вы хочаце гэтым сказаць?

— Паверце мне. Я нікуды не знікаў. Другога кастрычніка паехаў у кавярню... —

Прытулак нябесных жыхароў

Апавяданне

і расправёў усё, што адбылося са мной далей.

— Паслухайце, — адказалі мне, — вы, канечне, прадумалі цікавую гісторыю, але мы абапіраемся на факты.

— Але гэта ўсё праўда! — закрычаў я.

— Вас можна зразумець. Дапусцім, вы сапраўды не ведаеце, дзе былі гэтыя паўгода. Кавярня можа быць небяспечнай. Або не кавярня. Невядома, дзе вас так нашіпгавалі наркотыкамі...

— Ды я ў жыцці не дакранаўся да наркотыкаў! — завыву я, калі ўбачыў, што ўсё страчана, а час ляціць...

— Супакойцеся! Я гатовы паверыць частцы вашай гісторыі, і мне праўда шкада, што няма свабоднай машыны, каб выехаць да вас. Будзеце чакаць?

— Нельга чакаць, — прашаптаў я. — Паспрабую дабрацца да інтэрната. Бывайце. Усю гэтую размову са здзіўленнем слухаў мой рыжавусы сусед.

— Малады чалавек, — спытаў ён, — вы не ў сваім розуме або прыкідваецеся?

— Шкада, што вы мне не верыце. Вам бы таксама сысці адсюль, — сумна сказаў я. — Можна я яшчэ патэлефаную сябру?

— Ну, тэлефануйце. Я і так хутка сыходжу.

Лёкса адгукнуўся адразу.

— Лёкса... — прамовіў я прыдушаным голасам. — Гэта я, Мікіта.

— Хто? — у слухаўцы наступіла невялікая паўза, а затым мой найлепшы сябар проста закрычаў мне ў вуха: — Мікіта!!! Гэта ты? Праўда, ці што?! Дзе ты? Што з табой было? Усе ўжо не думалі цябе жывым убачыць...

— Лёкса, я ў кавярні, якую ты мне параіў.

— Ды што з табой?

— Потым распавяду, — адказаў я. — Зараз паспрабую сысці. Бывай.

Я адключыўся. Аздаў мабільнік, грошы за размову і кінуўся аплачваць рахунак. У мяне шалёна калацілася сэрца: здавалася, што ўсё роўна нешта перашкодзіць, не змагу выбрацца адсюль.

Дзяўчына за стойкай здзіўлена глядзела.

— Прабачце... прабачце... — мармытаў я.

Звонку ўсё было гэтак жа, як і калі я ўваходзіў. Але гэта нядзіўна: тады была восень, цяпер вясна, снег ужо растаў. Прыгарад падаўся мне толькі нейкім злавесным, і я паспешаўся да прыпынку, штохвілінна азіраючыся, каб пераканацца, што кавярня «Прытулак нябесных жыхароў» яшчэ не растала ў лёгкай смуге.

Церусіў дождж. Было бязлюдна, што яшчэ больш падганяла. Не ведаю, чаго я баяўся цяпер, але было сапраўды страшна. Як жа здзівіўся, калі на прыпынку ўбачыў сваіх сяброў! Лёкса, Валодусь, Рустам і Дэн — усе яны радысна зараўлі, убачыўшы мяне.

— Як вы тут апынуліся? — спытаў я нарэшце.

— Пасля твайго ўчарашняга звонка Лёксу, — пачаў расказваць Рустам, — мы не ведалі, што рабіць. Нікому пакуль нічога не казалі, чакалі цябе...

— Значыць, сёння дзевятнаццатага красавіка?

— Ага, — сказаў Лёкса. — Ну, хоць усё гэта вельмі дзіўна, але мы вырашылі прыехаць сюды і разабрацца...

Сябры ёсць сябры. Яны мне ў рэшце рэшт паверылі, асабліва калі паказаў газету. Мы паехалі ў цэнтр горада.

— Ларыёнаў, — паклікаў мяне нехта каля інтэрната. Я ўбачыў Марыну Велікаеву. — Чаму мяне не запрасіў на святкаванне палучкі? — яна хітра ўсмінулася.

— Якой палучкі? — разгубіўся я.

— Якой?! Ды ты што, зусім напіўся і не памятаеш, што ўчора выхваляўся ўсім у інтэрнаце: першы заробак, адзначу ў кавярні...

— Учора?... — завяс я.

— Гэй, ды што з табой! — Марына абагнала нас.

Я спыніўся і ўважліва паглядзеў на сяброў. Ва ўсіх былі падазроныя твары.

— Выкладвайце, што гэта значыць, — ціха прамовіў я.

— Гэта ўсё Лёкса прадумаў, даруй нам, — вінавата сказаў Рустам.

— Файна атрымалася, ты паверыў... — муляўся Лёкса. — Вырасцілі пажартаваць...

— Пажартаваць?..

— Ну так, — падхапіў Валодусь. — Лёкса падказаў табе гэтую кавярню, ён і легенды кітайскія распавядаў, памятаеш? А Рустам выдатны майстар на падробкі: газету ж ён так зляпаў і раздрукаваў на прынтары. Знаёмага папрасіў падыграць. Той мужчына, ну, ты зразумеў... Міліцыянера я з сябе строіў, голас змяніў. А тэлефон мы ў цябе з кішэні цішком выцягнулі...

Я звяў. Унутры стала пуста і ціха.

— Дурань, — глуха кінуў я Лёксу.

— Прабач... — прамармытаў той.

— Ды прыкольна ж выйшла... — пачаў Дэн.

Валодусь зашыкаў на яго.

— Ну... дзякуй, — сказаў я ўсім, але голас прагучаў неак-чужому. — Дзякуй, сябры!

— Ну прабач, — зноў пачаў Лёкса. — Я ж не думаю, што ты ўсё сур'ёзна ўспрымеш.

Я нешта буркнуў і пайшоў.

Увечары я ад нейкай тупасці шукаў усё запар у інтэрнаце. Набраў назву кавярні, у якой быў. Але пошук выдаў мне, што кавярня з такой назвай у нашым горадзе няма. Я толькі чмыхнуў. І тут жа адчуў сум. Бо так і не папрасіў нумар тэлефона ў афіцыянткі-«небыхаркі». Вырасціў, што зноў туды з'езджу. Як знарок, увесь час нешта перашкаджала. Толькі праз два тыдні ўпотаў ад сяброў зноў паехаў у «Прытулак жыхароў неба».

І тут гэта здарылася: кавярня ўсё ж такі растала ў прывіднай смуге. Не, вядома, не на маіх вачах. Але яе не было: толькі пустка і нейкія будаўнічыя абломкі! Другі раз даць сябе правесці містычнай гісторыі я не жадаў, таму абышоў усё наваколле. Ніякага следу! Я натрапіў на міначку і накінуўся з распытамі.

— Кавярня? — перапытала яна. — Не ведаю. Не памятаю. Можна, і стаяла. Цяпер шмат усяго будуюць, шмат і зносяць.

Некаторы час яшчэ пастаяў каля пусткі. Хочаце верце, хочаце не, але так яно ўсё і было, а мая небыхарка знікла, як ёй і належала.

...І чаму я не пазнаёміўся з ёй адразу?!

Ад рэдакцыі:

Яўгенія Васільева нарадзілася і жыве ў горадзе Новамічурынску Рязанскай вобласці (Расія). Вершы, песні, прозу піша з дзяцінства. Валодае шасцю замежнымі мовамі. А ў мінулым годзе звярнулася і да беларускай: «Мне падабаецца вывучаць замежныя мовы ўвогуле. Аднак Беларусь — мая другая Радзіма (з татавага боку), таму не так даўно вырашыла авалодаць і беларускай, ды так захапілася, што цяпер маю патрэбу самавьяўляцца на гэтай павучай і иматграннай мове...»

Улюбёнец і вязень слова

Гэтая кніга ў маёй асабістай бібліятэцы — адна з самых дарагіх. Адгортваю вокладку, узіраючыся ў знаёмы почырк: «Дарагому земляку Алесю Марціновічу з сяброўскім прывітаннем. Сц. Александровіч. 20.IV.1976». Называецца яна «Вальнадумца з-пад Нясвіжа Аляксандр Незабытоўскі». У ёй аналізуецца малавядомыя старонкі з гісторыі беларуска-польскіх літаратурных і грамадска-палітычных сувязей у 40-я гады пазамінулага стагоддзя. Аднак асноўная ўвага нададзена апаведу пра яркае жыццё атэіста-дэмакрата, зацятага ворага манархіі, прозвішча якога і названа ў загаловку гэтага даследавання. Аляксандр Незабытоўскі — адзін з тых, хто робіць гонар любой нацыі.

Звесткі пра яго Сцяпан Хусейнавіч збіраў па крупінках, гадзінамі праседжваючы ў архівах. Выязджаў у Кракаў, Прагу, Варшаву. Вядома ж, наведваў і сховішчы Масквы, тагачаснага Ленінграда, Вільнюса і «свае», беларускія...

Хоць, выношваючы згаданую тэму, жыў не толькі ёю. Пляны меў куды больш шырокія. Была ўжо і задума манаграфіі «Пуцявіны роднага слова», прысвечанай праблемам развіцця беларускай літаратуры і друку ў другой палове XIX — пачатку XX стагоддзя. Дарчы, летам 1971 года па ёй абараніў доктарскую дысертацыю, а ў хуткім часе стаў і прафесарам. Толькі не ўсе сабраныя матэрыялы ўвайшлі ў манаграфію. Частка іх і падказала яму змест кнігі «Вальнадумца з-пад Нясвіжа Аляксандр Незабытоўскі».

Зайздросная працаздольнасць, апантаная ўлюбёнасць ва ўсё беларускае спадарожнічала Сцяпану Александровічу ўсё яго жыццё, а першыя крокі навукоўца, пісьменніка былі зроблены ў Капылі, дзе нарадзіўся 15 снежня 1921 года. Яго аўтабіяграфія «Радзіма мая — Капыль» — адна з самых прачулых песень-прызнанняў у любові да родных мясцін, напісаная ўраджэнцамі Капыльшчыны. Толькі невялікая вытрымка з яе: «Змалку палюбіў я капыльскія ваколіцы, поўныя нейкага чароўнага характа. Мясціны тут узгоркавыя, краявід вельмі маляўнічы і каларытны. Адрасу кідалася ў вочы, што мястэчка стаяла на беразе вялікага рэчышча, на самым дне якога блішчала пакручастая Каменка. Хоць рэчышча зарасло драбналесем, на схілах зелянела збажына, а дзе было і забудавана, але профіль яго добра праглядаўся, асабліва калі зірнеш з высокага замчышча. Па-свойму дзівосна выглядалі адсюль, з замка, вузенькія гарыстыя капыльскія вулачкі, нязграбныя купецкія муры і крамы, касцельныя вежы».

Немалаважную ролю ў тым, што Сцяпан Александровіч ступіў на творчую сцяжыну, адыгралі здаўна моцныя ў мястэчку літаратурныя традыцыі. А яшчэ тое, што бацька будучага даследчыка і празаіка быў асабіста знаёмы з Цішкам Гартным, ведаў на памяць яго «Песні гарбара».

У маладыя гады Сцяпан Хусейнавіч сустракаўся не толькі з Цішкам Гартным, калі той наведваўся ў Капыль, але і з Алесем Гурло (малодшая сястра яго жыла па суседстве з сям'ёй Александровічаў, на той жа Какорыцкай вуліцы). Шмат далі юнаку і гутаркі з колішнім супрацоўнікам капыльскіх рукапісных выданняў Рыгорам Чарнушэвічам. Ён успрымаўся Сцяпанам Александровічам як свайго роду жывая гісторыя нацыянальнай літаратуры.

У манаграфіі «Пуцявіны роднага слова» Сцяпан Хусейнавіч падрабязна расказаў і пра рукапісныя часопісы — унікальна для глыбінкі, якой на той час з'яўляўся Капыль. Адзін з іх, літаратурна-грамадскі, на рускай мове, «Заря» быў заснаваны па ініцыятыве Цішкі Гартнага. З'яўляўся раз на два тыдні. Усяго выйшла 15 нумароў. Галоўная прычына ў тым, што большая частка яго актыўных аўтараў пакінула мястэчка. У пошуках работы многія выехалі ва Украіну, у Латвію, Літву. Але ў красавіку наступнага года на сваю малую радзіму вярнуўся Цішка Гартны. Яго аднадушна выбралі рэдактарам

новага часопіса «Голоса низа». Акрамя часопіса, выпускаўся літаратурны дадатак «Вольная думка», выходзіў па-беларуску, а ўпершыню прыйшоў да чытача разам з трэцім нумарам «Голоса низа».

Пра гэтыя выданні некалі пісаў ураджэнец Капыля Леў Клейнбарт. Але шырокаму чытачу гэтыя публікацыі былі ўжо не вядомы. Дзякуючы Сцяпану Хусейнавічу адбылося новае адкрыццё таго, што падзабылася. А ўвогуле ён прасачыў шлях, пройдзены беларускім друкаваным словам за чатыры з паловай вякі. Згадаў тых, хто абуджаў любоў да яго, выдаў першыя кнігі Янкі Купалы і Якуба Коласа, Максіма Багдановіча і іншых. Тое, пра што пісаў, было блізка і дорага. Прыгожае пісьменства палюбіў яшчэ падчас вучобы ў сярэдняй школе. Гэта і прывяло ў 1939 годзе на філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

У маладыя гады Сцяпан Хусейнавіч сустракаўся не толькі з Цішкам Гартным, калі той наведваўся ў Капыль, але і з Алесем Гурло (малодшая сястра яго жыла па суседстве з сям'ёй Александровічаў, на той жа Какорыцкай вуліцы). Шмат далі юнаку і гутаркі з колішнім супрацоўнікам капыльскіх рукапісных выданняў Рыгорам Чарнушэвічам. Ён успрымаўся Сцяпанам Александровічам як свайго роду жывая гісторыя нацыянальнай літаратуры.

Скончыў яго толькі ў 1950-м, бо на долю выпалі суровыя і нялёгкае выпрабаванні. Праз нейкі месяц прызвалі ў войска. Калі гітлераўцы напалі на Савецкі Саюз, вайсковую часць, у якой служыў, перавялі ў Іран. Потым прымаў удзел у Керчанска-Феадасійскай аперацыі і ўзяцці Керчы і Феадосіі. 16 мая 1942 года быў цяжка паранены, праз восем дзён трапіў у палон. Аб гэтым лаканічна сказаў у аўтабіяграфіі: «Увогуле жыццёвы тэмп быў незвычайны: у 18 год я быў у арміі, у 20 — на фронце, у 21 — у палоне».

Пра тое, што перажыў у фашысцкім лагеры, як у жніўні 1942-га вырваўся з няволі, дабраўся ў Капыль, па-мастацку праўдзіва і псіхалагічна-дакладна паведаў у дакументальна-мастацкай апавесці «Далёкія зарніцы». У творы нічога прыдуманнага. Ды і як прыдумаць такое, ад чаго гатова стынуць у жылах кроў: садзым гітлераўцаў, іх пастаяннае жаданне калі не самога чалавека знішчыць, дык усё чалавечае ў ім. Нягледзячы на пакуты — фізічныя і маральныя, — стараўся выжыць, каб пасля стаць у строй барацьбітоў з фашызмам.

Гэта таксама нялёгка далоса, «з лагера прынёс працэс у лёгкай». Слова самому Сцяпану Хусейнавічу: «Маладосць і дамашні харч збольшага прытушылі хваробу. Да гэтага часу (вясна 1943 года. — А. М.) у мяне ўжо наладзіліся сувязі з партызанамі, якім бацька вырабляў аўчыны і круціў сырамяч на зброю... Стаў членам капыльскай падпольнай групы, выканаў два баявыя заданні,

Савецкую Армію сустракаў у партызанскім атрадзе».

Універсітэт закончыў завочна. Пачынаючы з 1944 года настаўнічаў. Выкладаў беларускую мову і літаратуру ў Бенецкай сямігодцы Маладзечанскага раёна. Пасля — у Наваельнянскай сярэдняй школе Дзятлаўскага раёна, у Навагрудскай СШ № 1. Адначасова паспрабаваў свае сілы ў творчасці. Пачаткам яе стаў 1946 год. Адрасу вызначыў кірунак — гісторыка-краязнаўчыя даследчыцкія памкненні. Гэта відаць з публікацый, што з'явіліся ў часопісе «Беларусь»: «Кравецкі жаргон», «Вёска Лоск», «Друкар Ілья Капіеўскі». А ў газеце «Літаратура і мастацтва» выступіў з допісам «Больш увагі літаратурнай спадчыне», што быў пададзены як «Ліст чытача».

Больш мэтанакіравана стаў аздабляць ніву краязнаўства пасля пераезду ў Мінск. Выкладаў у бібліятэчным тэхнікуме, працаваў у Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР, у Літаратурным музеі Якуба Коласа. У 1963 годзе звязаў лёс з філалагічным факультэтам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. У вольны час шмат падарожнічаў па родных мясцінах знакамітых пісьменнікаў. Нарысы, што напісаліся пад уражаннем гэтых паездак, пазней увайшлі ў кнігу «Незабыўнымі сцэжкамi» (1962). Працягам яе стала кніга «Па слядах паэтычнай легенды» (1965). Яны перавыдаваліся, а ў 1974 годзе выйшлі пад адной вокладкай — «Тут зямля такая».

Гэтая кніга таксама ёсць у мяне з аўтарскім аўтографам: «Дарагому земляку Алесю Марціновічу з пажаданнем самых плённых творчых поспехаў. 8.VII.1975. Сц. Александровіч». Тыя ж імёны, як і ў папярэдніх выданнях: Францыск Скарына, Янка Купала, Змітрок Бядуля, Пятрусь Броўка, Максім Танк і іншыя. Але гэтае выданне дапоўнена нарысам пра Івана Шамякіна. З ранейшых кніг увайшоў глыбока змястоўны, з прывядзеннем цікавых фактаў, нарыс пра Кузьму Чорнага «Сэрца, у якім месціцца цэлы свет».

Марыў напісаць пра яго і асобную кнігу. У аўтабіяграфіі прызнаваўся: «Сабралася ўжо многа цікавых успамінаў, запісаў і нататак пра Кузьму Чорнага і цімкаўцоў. Трэба знайсці нейкую форму, каб выкарыстаць увесь гэты багаты дакументальны і бытавы матэрыял, каб атрымаўся кніга не толькі пра К. Чорнага, але і пра людзей Капыльшчыны — герояў яго самабытных раманаў».

Кніга гэтая жыла ў плане, а Сцяпана Хусейнавіча на той час падштурхоўвала не менш значная задума. Узяўся за напісанне мастацкай біяграфіі народнага песняра Якуба Коласа. Першую апавесць «Ад роднае зямлі...» выдаў яшчэ ў 1962 годзе. Гэта згадкі пра маленства і юнацтва класіка нацыянальнай літаратуры, яго ўваходзіны ў вялікі свет жыцця. У наступнай апавесці «На шырокі пра-

стор» (1972) — расповед пра вучобу будучага пісьменніка ў Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі, рэвалюцыйную дзейнасць і далей — творчасць у гады савецкай улады, вялікая грамадзянская і навуковая праца. Трэцяя кніга «Крыжавыя дарогі» (1985). Назва кажэ сама за сябе. Гэта цяжкія для Якуба Коласа выпрабаванні ў гады Вялікай Айчыннай вайны, пасляваенны час, у якім давала аб сабе знаць водгулле перажытага ў час усенароднай барацьбы з фашызмам. Атрымаўся панарамны мастацкі твор пра народнага песняра і час, у якім ён жыў.

Напісанне праявічных твораў не спыняла навукова-даследчыцкай дзейнасці. Ён выдаў кнігі «Старонкі братняй дружбы», «Гісторыя і сучаснасць», «Кнігі і людзі», «Слова — багацце», напісаў раздзелы для першага тома «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры». Складаў і зборнікі твораў пачынальнікаў нацыянальнага прыгожага пісьменства — Францішка Багушэвіча, Цёткі, Каруса Каванца, Альберта Паўловіча і іншых. Падрыхтаваў томік паэзіі сябра студэнцкіх гадоў пэты Аляксея Коршака, які загінуў ва Усходняй Прусіі. З'яўленне кожнага з іх прыхільна сустракалася грамадскасцю. Не трэба забываць, што ў гэтыя кнігі, за выключэннем толькі Аляксея Коршака, траплялі творы, якія доўгі час замоўчваліся, паколькі ў іх узнімаюцца пытанні нацыянальнага адраджэння, паважнага стаўлення да беларускай гісторыі, культуры, мовы.

Працаваў мэтанакіравана, хоць цяжкая хвароба пастаянна нагадвала аб сабе. Яна і дагнала яго. Пісьменнік-чалавекалюба, чалавека светлай душы, не стала 1 мая 1986 года. Пра Сцяпана Александровіча таксама можна сказаць, што ў яго сэрцы месціўся свет. У гэтым неаднойчы пераконваліся ўсе, хто кантактаваў з ім, адчуваў яго парады і падтрымку.

Яго шчодрасць, душэўную цеплыню адчуў на сабе і я, калі, перш чым перавесціся на аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта БДУ, вучыўся на аддзяленні беларускай мовы і літаратуры. Сцяпан Хусейнавіч быў куратарам нашай групы. Вучыўся я добра, тры семестры фота было на дошцы выдатнікаў факультэта, а наведванне заняткаў... Ад сесіі да сесіі студэнт жыве весела. Неяк ён жартаўліва сказаў: «А што калі напішу тваім бацькам, як паводзіш сябе?» Я гэтаксама жартаўліва адказаў: «Навошта псаваць ім настрой?» На гэтым ушчуванні скончыліся.

Увогуле ён прасачыў шлях, пройдзены беларускім друкаваным словам за чатыры з паловай вякі. Згадаў тых, хто абуджаў любоў да яго, выдаў першыя кнігі Янкі Купалы і Якуба Коласа, Максіма Багдановіча і іншых. Тое, пра што пісаў, было блізка і дорага. Прыгожае пісьменства палюбіў яшчэ падчас вучобы ў сярэдняй школе. Гэта і прывяло ў 1939 годзе на філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Калі я ўступаў у Саюз пісьменнікаў Беларусі, адну з рэкамендацый мне даў Сцяпан Хусейнавіч. Такое памятаецца ўсё жыццё. Не меншая памяць аб ім і яго кнігах. За іх удзячныя яму ўсе, хто калі-небудзь чытаў. Добра і тое, што сёлета том «Выбраныя творы» Сцяпана Александровіча пабачыў свет у серыі «Беларускі кнігазбор».

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Аб чым нашэптваюць архівы?

Удаследчыцкай гісторыі Сцяпана Александровіча мноства сюжэтных ліній, спароджаных архіўнымі росшукамі, трапіла на старонкі перыядычнага друку, сабрана пад вокладкі кніжных выданняў. Па-за ўвагай застаюцца дакументы, якія на розных этапах працы выконвалі факультатыўную ролю, але з часам набылі самастойную значнасць. Яны выдатна ілюструюць культуру даследчыцкай працы, сведчаць пра міжнародны аўтарытэт і арганізацыйныя здольнасці мінскага вучонага, з цікавых ракурсаў падсвечваюць асобу і час.

Парады навукоўца і педагога, падказаныя шматгадовым вопытам, актуальныя і сёння: «Цярплівасць і яшчэ раз цярплівасць, настойлівасць у пошуках, пільная ўвага да дробязных, на першы погляд, фактаў і звестак, уменне прачытаць матэрыялы так, каб далёкая гісторыя ажыла і загаварыла, а таксама, шчыра кажучы, шчасце і нейкае інтуітыўнае чуццё — вось якасці, без якіх не варта пераступаць парог архіва ці рукапіснага аддзела бібліятэкі».

На маім працоўным сталае — часопісны («Полымя»; 1969, № 8) і кніжны («Слова — багацце», 1981) варыянты нарыса «Па слядах Францыска Скарыны». А поруч некалькі неапублікаваных лістоў Мацея Канапацкага да Сцяпана Александровіча. Пра польскага адрасата чытаем у дзённыхавых запісах ад 21 верасня 1967 года: «Вечар. На вакзале ў Сопаче мяне чакаў Мацей Канапацкі — колішні супрацоўнік беластоцкай “Нівы”, а цяпер рэдактар інфармацыйнага выдання на Гдыньскім суднабудуінчым заводзе. З Мацеем я перапісваўся даўно, але ні разу не бачыўся. Пазнаў адразу. Дапамагло фота, а яшчэ больш — яго ўсходняе аблічча беларускага татарына».

Ліст М. Канапацкага ад 19 жніўня 1962 года на афіцыйным бланку газеты «Ніва», напэўна, быў у ліку першых, адрасат і адрасант яшчэ на «Вы»: «...хоцацца нешта напісаць, а асабліва падзяліцца сваімі ўражаннямі з пабыўкі ў Любліне. Як Вам вядома, мэтай гэтай паездкі было наведанне К. Яворскага і В. Станкевіча — швагра Я. Купалы. Інтэрв’ю з В. Станкевічам дало наогул цікавыя матэрыялы. У “Ніве” — у адным з асенніх нумароў давядзецца напісаць аб Купалу, цёці Уладзі, продках Станкевіча — удзельніках паўстанняў 1831 і 1863 гг., аб сустрэчах Станкевіча з Фр. Багушэвічам. У швагра паэта захаваўся некалькі памятных фатаграфій.

У прыватнасці, Купалы і яго жонкі з 1916 года, нататнік з сярэбранай вокладкай, на якой дэдыкацыя паэта і цёці Уладзі (з 1916 г.), здымак швагеркі Станкевіча, якая была замужам за ўнукам В. Дуніна-Марцінкевіча. І ён тут таксама. Унука пісьменніка замардавалі гітлераўцы ў 1939 годзе».

Успаміны Вікенція Станкевіча, «незвычайна гасціннага, сардэчнага чалавека» ў запісах Мацея Канапацкага і пад назвай «У швагра Янкі Купалы» былі апублікаваны ў «Ніве» 30 снежня 1962 г. У фондах мінскага музея песняра сёння захоўваецца цікавы артэфакт — нататнік з гравіроўкай на сярэбранай пласціне з дарчым надпісам (дэдыкацыяй) на польскай мове: «Найлепшаму Віцюсю ад Уладкі і Янкі. 5/IV—16 г.».

З ліста М. Канапацкага таксама даведваемся, што адным з напрамкаў пошукаў і, адпаведна, запытаў С. Александровіча было месца гібелі 27 лютага 1945 г. на тэрыторыі былой Усходняй Прусіі беларускага паэта Аляксея Коршака. Калега з Польшчы імкнуўся дапамагчы. З ліста ад 9 верасня 1969 года: «Я пасля выхаду са шпітала адразу наведваў біблітэку ПАН у Гданьску. У ёй ёсць спецыяльныя выданні, тоўстыя кнігі, у якіх усе названні мясцовасцей у нямецкай мове, якія зараз у межах ПНР. І я шукаў, і працаўнік біблітэкі, з яе дырэктарам гаварыў, а Лайслејндорфа як няма так няма. Ахопліваюць мною сумненні, ці ўвогуле ўласцівае названне гэтай мясцовасці, дзе загінуў паэт. Загляні ў першакрыніцы, мо ёсць нейкія варыянты названня гэтай мясцовасці? Перада мною ляжала вялікая карта — яшчэ нямецкая — пераглядалі яе, яшчэ раз заглядалі ў том і абсалютна няма Лайслејндорфа. Гэта, мабыць, названне нейкага малога хутара, дзе некалькі хат — проста не ведаю, што ўжо і думаць. Вось, ізноў наведаш мяне (як добра было б!), заглянем у біблітэку, пераканамся».

Адным з прыпынкаў у даследчыцкім маршруце 1967 г. была сталіца Славакіі. Пасля многіх сустрэч і эмацыянальных узрушэнняў вечаровая заціш гатэльнага нумара настройвала на роздумы: «Не ведаю, ці давялося Уладзіміру Жылку, калі ён вучыўся ў Празе, бываць у Браціславе. Сёння ж аўтар “Уяўленняў” прыйшоў у мой ціхі пакойчык і размаўляе са мною. Я чую яго задушэўны голас, адчуваю трывогі і парыванні сэрца, якімі ён жыў... сорок пяць гадоў таму назад».

Падставай для своеасаблівых медытацый вучонага стаў каштоўны набытак: «Учора Л. Краскоўская — колішняя аднакласніца і прыяцелька Ул. Жылкі па

Дзвінскай беларускай гімназіі (яна цяпер працуе ў Славацкім народным музеі) — перадала мне архіў паэта, каб я, у сваю чаргу, пераслаў гэтыя матэрыялы яго дачцэ. Сёння мне не спіцца (ці не перагрэўся без прывычкі на спякотлівым тутэйшым сонцы?), і я перабіраю рукапісы. Многа чарнавых накідаў вершаў:

*Ну і халодна, халодна на свеце,
Калі сэрца астыне гарэць...*

*А калісь было неяк іначай
І хапала цяпла без таго.
Горкай памяці дробнай астачай
Да дзяцінства кульгаю свайго».*

Уважліва прачытваліся і асэнсоўваліся радкі з дзёніка Уладзіміра Жылкі, праводзіліся паралелі з літаратурнай класікай: «І апошняя: “Хто кажа, што ноч чорная? Ноч сіняя, як Мудрасць і Адвечнасць. Ноч мудрэй дня. Ноч — глыбіня. Кожная жанчына стае цяжарнай ноччу. Мы ўсе пачатыя ўначы...” Што ні кажы, а ў гэтым роздуме ёсць штосьці ад Максіма Багдановіча...»

Перададзены пры пасрэдніцтве С. Александровіча рукапісны збор У. Жылкі перажыў сваю шматгадовую адысею. Цяпер ён займаеў трывалую прапіску ў Беларускаім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва. Найбольш каштоўная яго частка пабачыла свет у пачатку 1990-х: у “палымянскай” публікацыі, а потым і ў кнізе У. Калесніка «Усё чалавечае: літаратурныя партрэты, артыкулы, нарысы» (1993). У анатацыі да выдання чытаем: «Асаблівую цікавасць уяўляе нарыс “Празскі эпістальрый”, у якім аўтар дае шырокую панараму літаратурнага, культурнага і палітычнага жыцця Беларусі 20—30-х гг. і ўдзелу ў ім літаратараў, асветнікаў, палітыкаў, такіх, як У. Жылка, А. Луцкевіч, І. Дварчанін, Т. Грыб і інш.».

Аўтар гэтых радкоў мае гонар прадоўжыць даследчыцкую працу ў рэчышчы, пракладзеным славытымі папярэднікамі. Фактаграфічна пабагацеў «Празскі эпістальрый». Вызначаны і манаграфічна аформлены ўласны напрамак — «Браціслаўскі эпістальрый: славацка-беларускі архіўны дыскурс XX стагоддзя» (2019). Пасля шматлікіх паездак і публікацый у галаве ўсё адно заўсёды такае апошні радок з нарыса «Па слядах Францыска Скарыны» Сцяпана Александровіча: «Патрэбны далейшыя пошукі...»

Мікола ТРУС

Як Багдановіч «Вянок» рэкламаваў

Калі жыццё і творчасць аднаго творцы — дамінанты напрамак вашых даследаванняў, зварот да іншых імён і тэм абавязкова будзе трымаць у полі зроку асноўны «аб’ект» увагі. Так сталася і з архіўнымі росшукамі аўтара гэтых радкоў.

На старонках сёлетняга «ЛіМа» было надрукавана некалькі артыкулаў, прысвечаных Альфонсу Петрашкевічу. У пачатку XX ст. — амаль канкурэнту Максіма Багдановіча, а потым незаслужана забытаму паэту. Этапнай працай стала выяўленне ўсіх яго мастацкіх тэкстаў на старонках газеты «Беларус» (1913—1915), што выдавалася ў Вільні лацінскай графікай. Спакваля ў асобны шытак пераносіліся паэтычныя, праязичныя творы, падпісаныя рознымі псеўданімамі, а таксама каларытныя допісы пра падзеі ў родным Крайску (Вілейскі павет) і яго ваколіцах.

Асаблівую ўвагу прыцягнула рубрыка на апошняй старонцы выдання — «Свая пошта». Тут змешчаны кароценькі адказы на запыты аўтараў, лаканічныя характарыстыкі дасланых рукапісаў. У дачыненні да А. Петрашкевіча нязмушана прасочваецца дынаміка яго творчага сталення, мастацкага ўдасканалення, імкненне да жанравай дыферэнцыяцыі. Такім чынам вымалёўваецца цэласная карціна ўзаемадачынненняў паэта з рэдакцыяй.

Нечакана ў «Сваёй пошце» (№ 10 ад 27 лютага 1914 г.) прамільгнула заўсёды чаканае імя: «Пану М. Багдановічу. Заданне Ваша вельмі арыгінальнае, аднак спаўняем». Інтрыга, што і казаць. Ці «той» гэта Багдановіч? Можа, проста аднафамілец. «Заданне», ды яшчэ «арыгінальнае»...

Звычайна рэдакцыя «Беларуса» вельмі мабільна рэагавала на запыты чытачоў і аўтараў. У скрупулёзна прагледжаным гэтым нумары газеты нічога адметнага не выявілася.

Гартаем наступны, здвоены № 11—12 ад 20 сакавіка. На першы погляд — нічога адпаведнага тэме. І раптам тэкст, які прытаіўся зусім не на сваім месцы, таму раней і не звярнуў на сябе ўвагу.

У рубрыцы «Што чуваць» традыцыйна змяшчаліся весткі з розных гарадоў Расійскай імперыі. Вось і тут: Вільня, Мінск, Беласток, Варшава, Новачаркаск... З Крэменчуга паведамлялі: «На беразе ракі Дняпра ў канцы лютага нашлі 4 гарматы з 17-га сталення. Сталі капаць болей і знашлі яшчэ 20 гармат. Капаюць яшчэ».

І апошняя, зусім не адпаведная гэтай рубрыцы, інфармацыя:

«Новая беларуская кніжка “Вянок” — зборнік вершаў Максіма Багдановіча, між каторымі ёсць вершы М. Багдановіча, зразумелыя толькі для вучоных і навучаных людзей.

Кніжка мае 120 стр., каштуець 50 к. Глаўны склад у Беларускай кнігарні: Вільня, Завальная вул., № 7».

Справа ў тым, што тыднёвая каталіцкая газета «Беларус» пазіцыянавалася як выключна некамерцыйнае выданне. Не друкавала ніякай рэкламы, апроч паведамленняў на апошняй старонцы прасвае новыя выданні, а таксама некаторыя мінскія — «Лучынку» і «Саху». Таму і «заданне» Багдановіча выглядала «арыгінальным». Але, як не дзіўна, рэдакцыя пайшла насустрач паэту.

Максім Багдановіч раней праявіў клопат пра матэрыяльны бок выдавецкай справы. У лісце да рэдакцыі «Нашай Нівы» ў пачатку 1913 г. ён пісаў:

«Што да выдання кніжкі, дык бачу, што яно спыняецца галоўным чынам праз

Hođ II. Wilińia 27 Lutaho 1914 hođu. № 10.
BIELARUS
tydniowaja katalickaja hazeta.
Kasztuje s pierasylkaj: na hođ 1 rb. 50 kap. na 6 miesiacu 80 kap. adzielny numer 3 kapielki.
Rukopisy piasnyh byt podpiśany pradiśniaj familijej dzeła wiadoma redakcji, inakże nie budź drukawaty; rukopisy nie zwieźciatka. Hroszy moźna piasyć pacetowny markami.
Hoła adredakcji: Wilińia Wileńskaja wulica, № 19 kw. 6. Redakcija „Bielarus”.
Sak-đa mień hietaho narodu... bo nie maje czaho jełci (słowy Chrystusa).

Bliznińcio, jak samoho ślabie...
U adnośnich naszech da bliznińcio dwajnik wyprawiańt majemo abawiazak: nia czynie zumańsia czaho blahoho, a druhi, szto pamina taho, nakazuj niaseli czym moźno janu hođu, dzie jana natroba.
Pađ hetym aposłinn najczajsciej razumiejecia Ź nas mieniecja albo tolszaja schwiaruś, jakuju rabie mođem nazym z hrasa, ci isnych dastak, jakle Ź hiećcio wyhaidziejeciu asielicem. Adnak nia Ź kotnahođ zytak hety trapijajecia. Mnohije czasta i hiećcioho serca ludzi ni mođo taho prajemo — ziemskaho kruza pońaj tor-baczki, im tut na ziamli heta atkanoż. Ci dzieła taho ścio ni mođo jazy spowusa Źapanahat, poieszac, razuprywac kruhom miasc — ralić dobro blizniń — prapiedziśniecia czajsciwu i tym balahotwam, jakimi ndziślił jaho Stwajcziej — uñiedzim, szto ni jodny heta sposał byci prajeciam, priesyciołam, bojaczym ranu placuczym i pahrazzym u niaseli.
Ni ndziślił mo cialbie Ohlad Boży dobrami ziemskimi, zatolaj ulazuj u duśu szto twiż inszaje buhacie — upakuj Cialbie skarbom serca i ducha. Działaj, czym możesz z bratam swaim, czasam budaj bahatyn pa ziemsku, ale ni isio-Źy zrozumiemy, bo dalań ni ziemskoje dobro robić czalawieka takim. Idzi i pamasy jani.
Ahladna nawokala ślabie, a miasc Ź da bliznińcio paducioje, szto rabic majem.
Asielicajcia siamiejka, katoraj naj-

недахват грошы, але ніяк не прыдумаю, як Вам памагчы. Сам я не зарабляю, у бацькі прасіць, дык ён многа даць не можа, бо жыве ад 20-га да 20-га (дата выплаты заробку. — М. Т.), да таго ж і вінен шматкаму. Але вось што: калі я ачуняю, дык я паспрабую заняць пад кніжку ў розных сваіх знаёмых грошы. Значыцца, прадасца колькі сот экз. яе, вы мне надашлёце тыя грошы. Другое, Вы мне не шліце аўтарскіх экзэмпл., і я іх куплю і куплю шмат. Калі Вам тыя займы здадуцца прыдатнымі, дык напішыце мне».

У словах М. Багдановіча мы хацелі б акцэнтаваць увагу на наступных момантах: 1) аўтар не сумняваўся ў пакупніцкім поспеху кнігі (збіраўся пазычаць грошы); 2) выдавецкая справа нашаніўцаў знаходзілася ў тагачасным прававым полі (прадугледжваліся аўтарскія асобнікі). Пра тое, як здабываліся грошы на «Вянок», падрабязна апісаў ва ўспамінах Вацлаў Ластоўскі.

Зробленая знаходка дазваляе гаварыць аб прэцэдэнце ў беларускай літаратуры пачатку XX ст. — аўтарскім маркетынгу. Максім Багдановіч, такім чынам, паўстае ў абсалютна невядомай іпастасі — прагматычнай, дзейснай. Перад намі не толькі рэкламны тэкст, але і сцільная аўтархарактарыстыка творчасці.

Можна весці гаворку аб запачаткаваным новага творча-біяграфічнага дыскурсу. У сілавое поле багдановічазнаўчых даследаванняў прыцягваецца не толькі выяўлены факт супрацоўніцтва паэта з віленскай каталіцкай газетай, але і новыя імёны (найперш рэдактар — Баляслаў Пачобка), якія гуртаваліся вакол тыднёвіка «Беларус». Магчыма, М. Багдановіч звяртаўся з падобнымі просьбамі ў іншыя газеты і часопісы, неабавазкова беларускія...

Уважліва перачытваючы беларускае перыядычнае выданне пачатку XX ст., гэтым разам паводле «паэта чыстай красы», ужо зусім па-іншаму чытаўся дзвіз газеты: «Шкада мне гэтага народу... бо не мае чаго есці (словы Хрыстуса)». Прыгадваліся словы з «Апокрыфа» М. Багдановіча: «...сказаў Хрыстос: так, жыццё гэтых людзей цяжкое, беднае і прыгнечанае. Чаму ж ты хочаш яшчэ пазбавіць іх красы»; «...добра быць коласам; але шчаслівы той, каму дадзена быць васільком. Бо нашто каласы, калі няма васількоў?»

Мікола ТРУС

Спрыяць творчаму сталенню

Галерэя «Універсітэт культуры» даўно стала часткай культурнага жыцця сталіцы. Дзякуючы ёй у студэнтаў і выпускнікоў ёсць магчымасць быць пачутымі: тут не проста дэманструюцца карціны і прадметы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва — адкрываюцца новыя імёны.

Сотні выставачных, літаратурных, музычных і адукацыйных праектаў, у ліку якіх шмат міжнародных, — сёння галерэя «Універсітэт культуры» можа ганарыцца тым унёскам, які зрабіла для развіцця мастацтва Беларусі. Днямі адной з найважнейшых мастацкіх пляцовак спаўняецца 20 гадоў. З гэтай нагоды пагутарылі з дырэктарам галерэі кандыдатам культуралогіі Марынай Татарэвіч.

З высакароднай місіяй

Падтрымка творчых ініцыятыў таленавітай моладзі, развіццё і ўмацаванне міжнародных культурных сувязей, папулярызацыя мастацкай спадчыны беларускіх аўтараў, прэзентацыя творчых дасягненняў замежных мастакоў айчыннай публіцы, трансляцыя творчасці беларускай дыяспары — такой бачылася місія стваральнікам галерэі пры Беларуска-скім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў. Аднак думалі найперш пра студэнтаў, а таксама пра выпускнікоў, якія так ці інакш яшчэ шукаюць сябе, выпрабавуюць свае здольнасці. Адны з іх не могуць не ўразіць эксперымен-тамі, іншыя здольны здзівіць умением звярнуцца да традыцый. І, дзякуючы галерэі, усё гэта прапаноўваецца не толькі на суд спецыялістаў — выкладчыкаў, экзаменатараў і мастакоў, але і звычайных гледачоў.

За два дзясяткі гадоў галерэя стала выдатнай пляцоўкай для маладых жывапісцаў, графікаў, скульптараў, майстроў па кераміцы, габеленах і іншых відах дэкаратыўна-прыкладнага творчасці. Ва «Універсітэце культуры» заўсёды ёсць на што паглядзець: выстаўкі дыпломных праектаў, твораў навучэнцаў дзіцячых школ мастацтваў, стыпендыятаў спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі. Кожны з іх у працэсе творчага сталення можа адчуць сябе сапраўдным мастаком і зразумець, ці камфортна яму ў гэтай ролі. Аднак справа не толькі ў творчай самарэалізацыі — студэнты праходзяць у галерэі практыку і спрабуюць свае сілы ў якасці менеджэраў.

Універсітэт і культура

Мастацкая галерэя «Універсітэт культуры», якая адкрылася ў 2002 годзе, створана пры падтрымцы кафедры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва на падставе пратакола даручэнняў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 06.10.2000 г. № 17 і загада міністра культуры ад 17.12.2001 г. № 421 «у мэтах стварэння ўмоў для развіцця творчых здольнасцей навучэнцаў і студэнцкай моладзі». Так, святая, звязанае са стварэннем галерэі, атрымліваецца ў пэўнай ступені пераходным і адзначаецца на працягу вучэбнага года, хоць 17 снежня лічыцца ключавой датай у гісторыі ўстановы.

«Універсітэт культуры» знаходзіцца на Кастрычніцкай плошчы ў Палацы Рэспублікі — буйным культурным цэнтрам краіны. Уваход у галерэю — з боку самой плошчы ў левай частцы будынка, таму заблудзіць і не знайсці арт-прасторы проста немагчыма. Месцазнаходжанне звычайнае.

— Аднойчы кіраўнік дзяржавы наведваў наш універсітэт і пазнаёміўся з творчымі дасягненнямі студэнтаў, — расказвае Марына Татарэвіч. — Тады і паўстала пытанне, звязанае з тым, што

ўстанова не мела сваёй пляцоўкі для іх прэзентацыі. За тое, што для нас выдзелілі менавіта гэтае месца, мы вельмі ўдзячны. Не кожны ўніверсітэт можа пахваліцца такой прадстаўнічай арт-прасторай.

Калектыў галерэі вельмі дружны, як адзначае яго кіраўнік, гэта сапраўдная каманда. Збольшага ў яе ўваходзяць людзі да 30 гадоў, якія вельмі любяць мастацтва і сваю працу. Яны гатовы да жорсткага рытму, што прадугледжвае частую змену экспазіцый, крэатыўны падыход да справы. Як правіла, гэта выпускнікі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Цяпер тут працуе 6 чалавек, расказвае дырэктар установы.

Марына Татарэвіч скончыла БДУКМ (спецыяльнасць «Культуралогія», спецыялізацыя «Тэорыя і гісторыя культуры») у 2016 годзе, а магістратуру — у 2017-м. У мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» працуе ўжо шосты год: паўтара года была экскурсаводам, а потым заняла пасаду дырэктара. Між тым кіраўнік арт-прасторы паспявае выкладаць і ва ўніверсітэце — яна спецыяліст у галіне тэорыі і гісторыі культуры, міжкультурнай камунікацыі, даследуе асаблівасці інтэграцыі носьбітаў мусульманскай культурнай традыцыі ў сацыякультурнай прасторы нашай краіны. Аднак сярод усіх відаў мастацтва Марына Татарэвіч аддае перавагу скульптуры.

Імкненне да балансу

У распараджэнні галерэі чатыры залы. Змена твораў ажыццяўляецца ў сярэднім кожныя два — тры тыдні. Графік вельмі шчыльны. Арганізатары імкнуцца захоўваць баланс выставачнай дзейнасці. Тут гаворка аб тым, каб удзяляць увагу сталым аўтарам і даваць штуршок маладым перспектывным. Гэта галоўнае адрозненне «Універсітэта культуры» ад іншых галерэй. Некаторыя мастакі самі прапаноўваюць работы для экспазіцыі, а кагосьці запрашаюць.

Думалі найперш пра студэнтаў, а таксама пра выпускнікоў, якія так ці інакш яшчэ шукаюць сябе, выпрабавуюць свае здольнасці. Адны не могуць не ўразіць эксперымен-тамі, іншыя здольны здзівіць умением звярнуцца да традыцый. І, дзякуючы галерэі, усё гэта прапаноўваецца не толькі на суд спецыялістаў — выкладчыкаў, экзаменатараў і мастакоў, але і звычайных гледачоў.

— Шанс выставіць свае творы ў самым цэнтры Мінска — пэўны імпульс для далейшай творчасці. Гэта ўнікальная магчымасць узаемадзейнічаць з гледачом, пачуць крытыку. Часта наведвальнікі

Марына Татарэвіч.

пакідаюць запісы ў кнізе водгукі, — падкрэслівае Марына Аляксандраўна.

Галерэя актыўна наладжвае сувязі з дзеячамі мастацтва розных краін. Так, найбольш плённым у гэтым кірунку стаў 2019 год: зладжана больш як 20 праектаў. Як правіла, такія экспазіцыі праходзяць пры падтрымцы дыпламатычных прадстаўніцтваў. Асабліва актыўныя — іранскае (штогод у пачатку лютага прэзентуецца мастацтвам гэтай краіны), палесцінскае, пакістанскае і кітайскае. Нядаўна стартаваў новы праект з Пасольствам Баліварыянскай Рэспублікі Венесуэла. Штомесяц у яго межах адбываюцца лекцыі, кінапаказы, майстар-класы. Усё гэта цікавіць не толькі беларускага, але і замежнага наведвальніка — дзякуючы ўдаламу размяшчэнню галерэя прымае шмат гасцей-турыстаў.

Аднак нямала ўвагі і творцам з рэгіёнаў. Праект «Арт-Жодзіна», арганізаваны сумесна з жодзінскім выканкам, сабраў работы амаль трох дзясяткаў мастакоў гэтага краю. Зусім нядаўна ўстанова выступіла куратарам экспазіцыі «Пояс адзінства», што была арганізавана ў Палацы Незалежнасці. У яе межах прадставілі творы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва з усіх абласцей Беларусі. Падобныя праекты выразна ілюструюць адрозненні і асаблівасці кожнага рэгіёна з яго ўнікальнай культурай. Выставак прадстаўнікоў рэгіёнаў насамрэч не хапае, адзначае Марына Татарэвіч.

Значнасць дыялогу

Уваход у галерэю бясплатны — гэта адна з адметнасцей выставачнай пляцоўкі. Сярэдняя колькасць наведвальнікаў, якія завітаюць на адну выстаўку (а падлічваюць іх менавіта па кожнай экспазіцыі), — 1000—1500.

Аўтарскія вечары (самы запатрабаваны від дзейнасці галерэі, што пацвердзіла апошняе анкетаванне) і творчыя сустрэчы, тэматычныя гутаркі і майстар-класы... Аднак, натуральна, ініцыятывы крыху прыпыніліся ў пачатку 2020 года. Тут не да капрызай: масавыя адкрыцці сталі рэдкасцю, пачалі больш звяртацца да анлайн-сустрэч і лекцый на афіцыйных старонках галерэі ў сацсетках (асобнага сайта галерэі «Універсітэт культуры» няма, ёсць старонка на сайце БДУКМ). Якраз нядаўна ва ўстановы з'явіўся канал у Telegram.

Так ці інакш, колькасць наведвальнікаў за апошнія паўтара года знізілася, аднак гэта агульная тэндэнцыя.

Самым спрыяльным перыядам застаецца канікулярны: школьнікі і студэнты завітаюць у галерэю менавіта ў гэты час.

— Яшчэ некалькі гадоў таму, напрыклад, у 2017 годзе, не хапала выставак прафесійных знакамітых мастакоў. Якраз 2019-ы і 2020-ы — перыяд прэзентацыі творчасці такіх майстроў. А сёлета, дарэчы, у нас выстаўляліся работы жывапісцаў Аляксандра Дзямідава і Паўла Кандрусевіча, скульптара Дзмітрыя Аганава. Такі падыход спрае развіццю і папулярызацыі сучаснага беларускага мастацтва, бо адбываецца сур'ёзны дыялог майстроў і мастацтвазнаўцаў. Гэтыя праекты вельмі важныя для студэнтаў, якія маюць магчымасць паўдзельнічаць у той ці іншай дыскусіі, наведваць майстар-клас або аўтарскую экскурсію. Перадаваць свой вопыт маладому пакаленню — абавязак прадстаўнікоў беларускага мастацтва, — лічыць дырэктар мастацкай галерэі «Універсітэт культуры».

Зусім нядаўна ў галерэі «Універсітэт культуры» праходзіла выстаўка дыпломных работ выпускнікоў факультэта мастацкай культуры кафедры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва БДУКМ — чарговая справаздача, якая дапамагае ўсім — і ўжо былым студэнтам, і выкладчыкам, і тэарэтыкам, і сталым мастакам — зразумець, на што скіравана ўвага маладога пакалення.

Арганізатары імкнуцца захоўваць баланс выставачнай дзейнасці. Тут гаворка аб тым, каб удзяляць увагу сталым аўтарам і даваць штуршок маладым перспектывным. Гэта галоўнае адрозненне «Універсітэта культуры» ад іншых галерэй. Некаторыя мастакі самі прапаноўваюць работы для экспазіцыі, а кагосьці запрашаюць.

Як заўважае Марына Татарэвіч, апошнім часам яно рухаецца збольшага да абстрактнага і канцэптуальнага мастацтва і ўжо не імкнецца да рэлігійнай тэматыкі, як гэта робяць прадстаўнікі старой школы, напрыклад, той жа Акадэміі мастацтваў. Увогуле, творчасць сучаснай моладзі — сінтэз традыцый і навацый, упэўнена Марына Аляксандраўна. Сярод найбольш папулярных тэм — беларуская міфалогія, якая зараз шукае новыя формы.

Гэтымі днямі можна наведваць выстаўку «Мой свет у фарбах», прымеркаваную да Міжнароднага дня інвалідаў (будзе працаваць да 18 снежня). Святкаваць 20-годдзе ва «Універсітэце культуры» не будучы: пандэмія скасавала любыя задумы, звязаныя з гэтай нагодай. Аднак шэраг мерапрыемстваў усё ж запланаваны. І найперш гэта сумесная з кафедрай дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і Беларуска-скім саюзам мастакоў вялікая экспазіцыя памяці Алы Непачаловіч. У канцы года будучы дэманстравацца аўтарскія работы майстра, а таксама найлепшыя дыпломныя праекты, якія курыравала Ала Іванаўна. У студзені арганізуюць конкурс дзіцячых творчасці пад назвай «Хрустальная пара», прысвечаны зіме, зімовым святам. У планах — некалькі міжнародных экспазіцый. Як мяркуюе Марына Татарэвіч, няблага было б арганізаваць агульнаўніверсітэцкую выстаўку аматарска-прафесійнага мастацтва — такога яшчэ ў сёння «Універсітэта культуры» не было.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота з асабістага архіва
Марыны Татарэвіч

Пра што шуміць вецер?

Прэм’ерныя паказы спектакля «Вецер шуміць у таполях» прайшлі ў Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі. Пастаноўка расказвае пра ветэранаў вайны, якія перад тварам смерці не страцілі пачуццё гумару, веру ў лепшае і жаданне ісці да мары. Стваральнікі звярнуліся да п’есы французскага драматурга Жэральда Сіблейраса, які пазначыў жанр як «гераічная камедыя». Аднак на сцэне РТБД — камічная трагедыя з элементамі абсурду і тонкага псіхалагізму. Да ўвагі глядзец — незвычайная гісторыя, змястоўныя дыялогі і ўсімі любімы смех скрозь слёзы.

Над спектаклем у дзвюх частках працавалі рэжысёр-пастаноўшчык Аляксандр Гарцуеў, мастак-пастаноўшчык Юрый Саламонаў, мастак па касцюмах Марына Алектна, мастак па святле Вікторыя Ангельчык, кампазітар Дзмітрый Фрыга. Стваральнікі адзначаюць, што камічная трагедыя ў пастаноўцы мастацкага кіраўніка тэатра — гэта філасофская гісторыя, сабраная з успамінаў, шкадаванняў, летуценняў і жартаў, напоўненая светлым сумам, дасціпнасцю ды іроніяй: «Яна зусім не пра літасць да сябе, а пра жыццё ў імгненні, важнасць даваць сабе магчымасць быць дзіцём, дарослым і нават дарослым дзіцём. Ды і наогул, проста даваць сабе магчымасць быць».

Галоўныя ролі выконваюць заслужаны артыст Беларусі Валянцін Салаўёў (Густаў), Ігар Сідорчык (Рэнэ) і Сяргей Шымко (Фернан). Задзейнічаны і другі склад з артыстаў маладзейшага пакалення. Гэта Дзмітрый Давідовіч (Фернан), Арцём Курэнь (Рэнэ) і Максім Брагінец (Густаў). Аўтару гэтых слоў пашчасціла папрысутнічаць на прэм’еры, дзе ігралі далёка не равеснікі сваіх персанажаў, таму паразважаць ёсць пра што.

Кароткае апісанне галоўных герояў, якія знаходзяцца ў прытулку для ваенных ветэранаў: у Фернана асколак у галаве (з-за гэтага ён увесь час страчвае прытомнасць), у Рэнэ хворая нага, Густаў амаль нерухомы і не любіць кудысьці выходзіць. Апошні стаў пастаяльцам гэтай добраахвотнай турмы адносна нядаўна, таму з яго разважанняў пра свабоду і пачынаецца дзеянне, збольшага аднастайнае і не вельмі запамінальнае.

Кожны дзень гэтыя трое выпраўляюць на сваю асобную тэрасу і, нягледзячы на тое, што іх дні злічаны, спадзяюцца, падбздэраваюць сябе і адзін аднаго злымі і добрымі жартамі, не вельмі частымі ўспамінамі, розыгрышамі, балбатнёй аб жанчынах... Варта згадаць хаця б спрэчку аб тым, якія мужчыны больш падабаюцца жанчынам: тыя, хто здольны расмяшыць, або тыя, хто выклікае жаданне.

У рэшце рэшт вецер у таполях навявае паступова на кожнага з іх думку аб уцёках з прытулку. Натуральна, гэтым марам не наканавана спраўдзіцца, бо нічога, акрамя смерці персанажаў, ужо здарыцца не можа. Між тым глядзю здаецца, што і ў жыцці яны бачылі не так шмат, што іх маладосць прыйшлася на невыносныя выпрабаванні, што не адчулі ўсёй радасці юнацтва. Аднак ні яны па сабе, ні пастаноўшчык па ім не плачуць. Смех — аснова першакрыніцы — захоўваецца і ў спектаклі Аляксандра Гарцуева. Мастацкаму кіраўніку тэатра ўдалося паказаць, што старыя застаюцца вечна маладымі не пасля смерці, а пры жыцці. Тут паўплывала і пераапраанне артыстаў у пачатку, і «скідванне масак» у фінале, і ўзрост кожнага актёра гэтага складу (такі тандэм захапляе, відаць, што ім надзвычай цікава іграць ролі і заўважным было хваляванне падчас прэм’еры). Менавіта апошняе рэжысёрскае рашэнне дазваляе вельмі сарамлівай і чымсьці сцішанай публіцы смяяцца з сітуацый, некаторыя з якіх у нашым грамадстве лічацца несумяшчальнымі з гумарам. Чаго варта адна тэма старасці, слабасці, якая акрамя трапятання і хвалявання, здаецца, больш нічога выклікаць не павінна.

Толькі ўзняе адна праблема: якім атрымліваецца спектакль, калі іграюць Валянцін Салаўёў, Ігар Сідорчык і Сяргей Шымко? Наколькі гэта трапна альбо, наадварот, няёмка? Тут можна параіць глядзю адно: глядзец твор трэба як што заўгодна, але не як бытавую драму.

Ці змогуць галоўныя героі зберагчы жыццёлюбства, каханне і адвагу перад крокам у вечнасць? Такое пытанне паўстае падчас прагляду спектакля «Вецер шуміць у таполях». І адказ на яго мяняецца на працягу ўсёй дзеі. То аднекуль узнікае аптызм,

які, здаецца, дапаможа абысці любыя жыццёвыя перашкоды, то жорсткая рэальнасць вяртае адчуванне безнадзейнасці, абмежаванасці. Гэтыя межы можа ўтвараць што заўгодна: галоўныя тут — фізічны і псіхічны стан.

Варта звярнуцца і да жанру, які выбралі стваральнікі. Усё ж у трагедыі адлюстроўваецца непрамірымы канфлікт асобы з сіламі, што ёй супрацьстаяць. Ён непазбежна вядзе да гібелі героя ці герояў, як у гэтым выпадку. Абавязковы складнік трагедыі — маштабнасць адлюстраваных падзей. Гаворка заўсёды ідзе пра высокія матэрыі. Магчыма, таму героямі твораў гэтага жанру часта становіліся персанажы, якія займалі высокае становішча ў грамадстве, напрыклад, манархі,

палкаводцы і г. д.; іх учынкi і лёсы мелі ўплыў на гісторыю, яны шукалі адказы на галоўныя пытанні. У гэтым і камічнасць гісторыі «Вецер шуміць у таполях»: асноўнымі персанажамі выбраны старыя, але ў мінулым яны — воіны, якія маглі ўладарыць, кіраваць, вырашаць лёсы соцень (і нават болей) людзей. І дзе яны цяпер? Ці варта з гэтым мірыцца? І якія сілы ім супрацьстаяць? Уласная нядужасць, немагчымасць здзейсніць хоць які-небудзь учынак на прызначанай ім тэрыторыі...

Лічыцца, што непазбежная гібель героя ў фінале не азначае песімістычнага характару трагедыі. Наадварот, імкненне супрацьстаяць наяўным абставінам, прага жыцця заклікае да ўсведамлення яго бесперапыннасці і вечнага абнаўлення. Тут нескладна заўважыць блізкасць трагедыі з тэмай цыклічнага памірання і абнаўлення прыроды. Таму вобраз таполяў з шумам ветру нездарма выбраны і застаецца галоўным амаль два дзесяцігоддзі, на працягу якіх твор ставіцца на розных сцэнах свету. Традыцыйнай трактоўкі прытрымліваўся і Аляксандр Гарцуеў, які, трэба адзначыць, амаль не адышоў ад арыгінальнага тэксту.

Вельмі радасна, што «Вецер шуміць у таполях» гучыць цяпер па-беларуску. Ды паўстае, магчыма, наіўнае, адначасова справядлівае пытанне: чаму б стваральнікам не адаптаваць твор пад рэчаіснасць, больш блізкую айчынныму глядзю? Ці то бянтэжыць згадка пра прытулак для ваенных ветэранаў (безумоўна, гэта важная акалічнасць, аднак яе няцяжка відазмяніць), ці то месца і дата дзеяння (у п’есе гэта Францыя, 1959 год), ці то самі героі — ветэраны ажно Першай сусветнай... Натуральна, у такой справе можна адшукаць вельмі шмат «але», аднак заўсёды знойдзецца сцэнарысты і рэжысёры, якія здольны пагуляць з першакрыніцай, перайначыць твор, няхай і не кардынальна, пад аўдыторыю канкрэтнага тэатра. І гэта будзе ўжо зусім іншы «вецер».

Некаторым глядачам спектакль можа падацца зацягнутым: амаль дзве з паловай гадзіны суцэльных дыялогаў не ўсе могуць успрыняць. Падчас дзеяння толькі тры актёры знаходзяцца на сцэне. Акрамя іх «іграе» і вялікая скульптура сабакі, якой час ад часу ўдаецца яшчэ і рухацца. Імправізаваная тэраса з лэсвіцай і крэсламі — гэта ўсё, што бачаць прысутныя падчас гэтай дзеі. І здаецца, што пералічанае толькі на карысць пастаноўцы, інакш як бы глядач адчуў той невыносны сум, якім поўняцца дні, месяцы, гады герояў? Як бы ён зразумеў лёдз не адзінае жывое жаданне пачуць хаця б лёгкі ветрык бурлівага жыцця, што ўжо пранеслася для трох небарак? Між тым спачуванне ў глядача выклікаць удаецца, аднак атрымліваецца яно даволі абстрактным і размытым, бо ў спектаклі выяўляецца недахоп інфармацыі аб персанажах, якія набліжаюцца да скону. Разам з тым ахарактарызаваць іх, прычэпіўшы ярлыкі, не атрымаецца. Няхай мы не бачым развіцця характараў — нават у гэтым плане яны статычныя (інакш быць і не можа), — героі застаюцца загадкавымі. Тут сыграла ролю гіпербалізацыя асобных рыс дзеючых асоб (зайздрысць, гарачнасць, абьякавасць, летуценнасць, далікатнасць), з-за чаго яны атрымаліся не зусім аб’ёмныя.

Так ці інакш, у спектаклі ўсе ролі галоўныя, кожны з артыстаў максімальна разнапаказаў свайго героя менавіта такім, якім яго задумаў аўтар п’есы. Сапраўды, атрымалася камічная трагедыя, дзе знойдзецца месца для засмучэння, асабліва калі загадаць ўпасці ў меланхолію, засяродзіўшыся ўжо на сімвалічнай назве твора. Верагодна, гэтага і дамагаюцца пастаноўшчыкі, якія звярталіся і працягваюць звяртацца да п’есы Жэральда Сіблейраса.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота з архіва РТБД

Аляксандр КРАМКО:

«Пазбавіць музыкі раўназначна смерці»

Музыкальнасць яго натуры праяўляецца ва ўсім: у дырыжыраванні, у аранжыроўцы, у ігры на інструментах, у выкладанні студэнтам і нават у адпачынку, калі ён не-не ды дакранецца да інструмента, каб зайграць. Заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь, дырыжор, прафесар, кавалер ордэна Францыска Скарыны (2013), ордэна Пашаны (2017) Аляксандр Крамко 24 снежня адзначыць свой 60-гадовы юбілей, а напярэдадні адбудзецца святочны канцэрт з гэтай нагоды. Адорваць шчырасцю і адкрытасцю — душэўнай патрэба Аляксандра Крамко, музыканта, чый творчы шлях надзвычай цікавы. Пра любоў да музыкі і тонкасці ў творчасці — наша гутарка.

— Аляксандр Яўгенавіч, да вашага юбілею 17 снежня ў філармоніі пройдзе канцэрт. Калі з вамі на сцэне стаяць вядомыя выканаўцы, а вы дырыжыруеце аркестрам, душа спявае?

— Калісьці Нэлі Захараўна Багуслаўская пасля канцэрта падыйшла да мяне і сказала: «Сашка, ты ж усе песні спяваеш, усе на памяць ведаеш!» Сапраўды, у мяне гэта атрымліваецца натуральна. Мне ж партытура патрэбна толькі на рэпетыцыі... Навошта ў яе глядзець?! Музыка павінна гучаць унутры — і тады ўсё атрымаецца. На творчым вечары ў гонар Юрыя Семянікі Нэлі Захараўна спявала песню «Люблю цябе, Белая, Белая Русь», на 70-годдзі Ігара Лучанка разам з Ізмаілам Львовічам — «Рыжую восень». Так мы і пазнаёміліся, потым неяк дамовіліся пра іншы канцэрт. Ізмаілу Львовічу вельмі спадабаўся аркестр і мой ансамбль. Многія эстраднікі, напрыклад, Ігар Карнялюк, Іосіф Кабзон, рок-група «Сузор’е», спярша думалі, што народны аркестр — гэта полька, але, прыехаўшы, здзіўляліся неверагоднаму багаццю гуку! Уражваліся і ўлюбляліся. Помню, Анатоля Ярмоленка, даўно ўжо, яшчэ з Алесяй прыйшлі і разгубіліся: столькі гукаў, перапляценняў, падгалоскаў... Тое ж было і з Аляксандрам Ціхановічам, калі прыходзілі з Ядвігай Папалаўскай. Я рабіў канцэртны на 40-годдзе «Песняроў». Таксама ўжо каторы год, 12 студзеня, праводзім канцэртны памяці Уладзіміра Мулявіна. Сёлета павінен прыехаць Пётр Ялфімаў (ён выкладае ў Гнесінцы ў Маскве).

— На вашых выступленнях заўсёды жывы гук?

— Аभावязкова. На сцэне 45 музыкантаў нашага калектыву: цымбальная група (1-я, 2-я цымбалы), альты, тэнары, духавая група, баяны, ударныя. Яшчэ выкарыстоўваем у эстрадных праграмах фартэпіяна, сінтэзатар, але можам і без іх, бо ў чым унікальнасць аркестра? Калі іграць сімфанічную музыку, яна павінна гучаць у арыгінале. Той жа Чайкоўскі, Моцарт як мыслілі: тут тэмбральна габоі, тут — кларнет, тут — скрыпка, тут — віяланчэль. Гэта значыць, ёсць эталон гучання. А пры любым пералажэнні гучаць будзе горш. Ну, польку Штрауса сыграць — яшчэ куды ні йшло. Але калі віяланчэль замяняюць цымбаламі... У цымбалаў жа іншы моцны бок. Такім чынам, у сімфанічнай музыцы павінна быць эталоннае гучанне, а любое пералажэнне — рызыка сказаць. Іншая справа — эстрадная папулярная музыка, джазавая: напісаў мелодыю, а для якога аркестра аранжыруеш — выбірай. І тут я ўжо не пералажэнне раблю, бо няма куды дзецца, а наўмысна ўзвышаю кожны інструмент. Калі цымбалы — высвечваю іх моцны бок: перазвоннасць, піцэката, трэмала...

— А адкуль ведаеце моцны бок кожнага інструмента?

— Я ж аранжыроўшчык з дзяцінства. З двух гадоў мяне немагчыма было адагнаць ад радыёлы. Калі мае бацькі пажаніліся, маці з зарплаты то лыжку купляла, то відэлец, патэльню, а бацька перш-наперш набыў радыёлу. І яна стала для мяне магнітам. Помню, у сям’і перамешвалі канверты з пласцінкамі і прасілі: «Сашка, пастаў гэтую песню». Чытаць жа яшчэ я не ўмеў, а як знаходзіў патрэбную? Бачачы гэта, бабуля з дзядзем у чатыры гады мне падарылі маленькі акардэон. І я ўжо іграў на ім. У маім родзе дзяды рабілі скрыпкі. І на сцяне дома ў мяне дагэтуль вісяць работы дзеда. У мяне шмат братоў, якія працуюць у музычных школах. Бацька іграў на гармоніку, яшчэ — на акардэоне, гітары. Ні адно застолле не абыходзілася без песні. Як з чатырох гадоў асвоіў акардэон, праз тыдзень ужо іграў усё, падбіраў. Гэта ад прыроды дадзена. У шэсць гадоў мне купілі трохчэцвяртны акардэон, але спярша не мог яго цягаць: я быў маленькі, худзенькі. Станавіўся на каленях на ложку, дарослыя расцягвалі, а я іграў. Калі ж нікога з дарослых не было, да акардэона толькі падыходзіў, бо падняць не мог. Потым ужо, калі здолеў трымаць сам, было такое шчасце: ні ад кога не залежу.

— Няўжо былі так апантаны інструментам? Мяне, напрыклад, за баян садзіцца прымушалі...

— Што вы! Мама мяне ад акардэона адганяла, а яшчэ — ад кніг. У пяць гадоў я быў запісаны ў бібліятэку. Да школы перачытаў «Дуброўскага», «Маладога гвардыю», «Вайну і мір»... Хай не ўсё разумеў, затое мае сацыяльныя заўсёды пасылалі на выстаўку. Таксама мяне прыцягвалі лес, грыбы, рэчка, возера Стоўбцаў.

— На вашай старонцы ў «Фэйсбуку» шмат фатаграфій прыгожых краявідаў... Музыкальнасць, прырода і творчасць неяк звязаны?

— Не скажу, што гэта проста: маўляў, паглядзеў на поле, лес, уразіўся прыродай, і — о! — сеў пісаць. Не, гэта толькі ў тэорыі: чымсьці ўразіўся — і кінуўся тварыць. Насамрэч усё трэба вынасіць. Але, бывае, штосьці нараджаецца імгненна. Вось, напрыклад, у мяне ёсць элегія «Заўсёды са мною», якую прысвяціў жонцы. Лета. Яна яшчэ спала. Праз штору прамежны прабіваўся — і пачало гучаць. Я пайшоў кудысьці — працягвала гучаць. Запісаў. Яшчэ падобная сітуацыя: калі нарадзілася старэйшая дачка Насця, іду, а ў мяне мелодыя гучыць. Гучыць і ўсё. Не звярнуў увагі. Вечарам перастала. Назаўтра — зноў. Запісаў. Цяпер гэта элегія «Настачка», якую іграюць мае студэнты, ды і не толькі мае, на курсах. Нават не толькі на дудцы (для якой зрабіў), але і на габоі, і на трубе, і на кларнеце. Такім чынам, прырода садзейнічае — можна і праз год-два штосьці ўспомніць: спалучэнне ценяў, павуцінкі, каласка з расінкай. Як мой твор «Росныя хвалі». Я жыву ў Малаўцы, праз калывавую перайшоў — і лес. Гуляю, збіраю грыбы. І вось іду па гэтым лесе а палове пятай раніцы — проста як пакрывала гэтыя кропелькі на травінках і павуціне. Цудоўна! Я і фатаграфую, вядома. І вяртаюся ў дзяцінства. Акрамя акардэона, мяне прыцягвалі і іншыя інструменты. Не без сціпласці скажу, што перайграў на ўсіх. Ну, тая самая домра: рэ, ля мі — узяў строй і іграй! (баян і паказвае). Рускія народныя аркестры ж былі паўсюль. І на домрах, і на балалайках я іграў.

— Можна было не вучыцца з самым спрытам самавучтва!

— У культасветвучылішча, што было каля плошчы Свабоды па вул. Інтэрнацыянальнай, насупраць кіназатра «Перамога», прыходзілі часам мясцовыя, прасілі: на вяселе патрэбен клавішнік ці іншы які музыкант. Я заўсёды згаджаўся. А аднойчы быў патрэбен саксафоніст, запрасілі ў аўторак, а іграць — у суботу. Я саксафон толькі здаля бачыў, але ведаў, што ў выкладчыка Казючыца ляжаць тэнар і альт, а духавога аддзялення ў культасвеце не было. Я падыходзіў: «Васіль Ігнацьевіч, дайце саксафончык». — «Ну на». І я сам разабраўся. Калі закрыты ўсе клапаны — на любым духавым інструменце — гэта самы вялікі стоўп паветра, самы нізкі гук, рэгулюецца ён клапанамі. Укарочваецца слой паветра — і павышаецца гук. У суботу я ўжо іграў на халтуры. І танальнасць для мяне не ўяўляла складанасці, галоўнае — аплікатура.

— Кажуць, займаецца той, хто іграць не ўмее. Гэта дакладна пра вас!

— Ёсць шчасліўчыкі, каго матухна прырода ўзнагародзіла. У мяне ж уся радня музыкальная. Дзед Саша расказваў: «Так хацелася іграць на скрыпцы, ды... яна ж як карова каштавала. І пачаў рабіць сам, спачатку з адной струной». І атрымалася — нават на вяселлях іграў. Купіць інструмент тады было немагчыма. Раней жа плацілі за працадні ў калгасе.

— Ці ўяўляеце сябе па-за музыкай?

— Калі пазбавіць мяне музыкі — гэта раўназначна смерці. Я, напрыклад, не люблю адпачынак і шмат выхадных. Бывае, што канцэртаў няма, аранжыроўка рабіць не трэба і збоку ніхто не заказвае. А іншы раз як наваліцца: і з Масквы заказваюць, і з Францыі, і тут у аркестры трэба, і ва ўніверсітэце. І думаеш адпачыць. Ды пасля 8 ужо не спіцца. Стрымліваю сябе: «Так, нічога рабіць не буду». Але не заўважаю, як на чымсьці пачынаю найграваць альбо штосьці запісваць. І што значыць адпачываць? Вось на рыбалку, у грыбы — адпачынак. Пакупацца. Я моры аб’ездзіў: і Адрыятычнае, і Цірэнічнае, і Балтыйскае. На беразе Індыйскага акіяна, на востраве Рэюньён, жыў 1,5 месяца, калі ездзіў з «Маладой Беларуссю» — былым сімфанічным аркестрам кансерваторыі.

— А які вы дырыжор?

— Яўна не той, які мастацкай гімнастыкай займаецца: аркестр сам па сабе іграе, а дырыжор аж лётае. Чаго ты? Пачакай! Адкуль гэта пайшло, не ведаю. Не партытура ў галаве павінна быць, а музыка, і каб спявалася. А як і што рабіць, народзіцца ўжо само па сабе. Не ўсімі ж музычнымі тэрмінамі можна адлюстраваць пачуцці. Скажы легата, стаката — выканаюць механічна. Бывае, прыходзіш, і сёння не гучыць. Ты будзеш у іх «фарту, піяну, крэшчэнду» прасіць, і яны табе будуць гэта іграць, але адчуваеш: не тое. Лепш тады адпусціць. Прыдуць праз дзень-два і ўсё зробіць. Як робім новы твор? Раз прайгралі — нічога не кажу, яшчэ разок — і адкладаем. Назаўтра прайгралі — адклалі. Вось калі ўжо тэкст будзе, тады можна парцыённа і фарбы. А бывае, нічога гаварыць не трэба. Іграецца добра: адчулі. Нават калі паўгрупы адчула правільна, то астатняя палова падцягнецца. Таму не трэба прыдумляць нічога штучнага. Гэта біцэпсы можна качаць, а тут — зусім іншае. Часам бываюць форс-мажорныя абставіны: раз — узнік канцэрт, а мы не ігралі даўно, але на выступленні ўсё аказваецца добра і нават лепш, чым было на пяці рэпетыцыях.

— У вас столькі амплуа: і аранжыруеце, і дырыжыруеце, і сачыняеце, і кіруеце сваім ансамблем...

— Ансамбль стварыўся ўнутры аркестра І. Жыновіча. Я прыйшоў у 1986-м і тады ўжо збіраў розныя малыя саставы: і тры, і пяць, і сем чалавек. Першы канцэрт адбыўся 14 лістапада 2005 года. Пасля гэтага я зразумеў, што трэба дадаць тры чалавекі. Чаму? Вось ёсць квартэт, дзе дзве домры, кантрабас і баян. І іграюць яны ўсю музыку, розную, сусветную. Але толькі адлюстроўваюць мелодыю. А мне хацелася, каб гэтыя мае дзесяць чалавек маглі ўвасобіць любую вялікую партытуру, але малымі сіламі. Некаторыя здзіўляюцца: навошта мне 5 цымбалаў. Я кажу, што шчыльнасці гучання не будзе. Іншая справа — калі ёсць аснова: тры прымы, два альты, бас-гітара ды яшчэ адзін баян, флейта, кларнет і ударная ўстаноўка — і ўжо тады рабі штосьці хочаш.

— Як вы пішаце музыку?

— Аднойчы гэтым зацікавілася і тэлебачанне. Я сядваю ў крэсла, бяру дыпламат. Яны: «Як? А мы думалі, вы за фартэпіяна сядзеце!» — «Не, — кажу, — я без усякіх інструментаў». Як складаю? Не думаю бесперастанна дзень-два, а ў метро сеў — і да Малаўцы — і мяне ўжо нарадзілася. Калі саспее ўнутры, паўдня — і партытура гатова. Напісаныя рукой партытуры для мяне жывыя, а на камп’ютары мёртвыя. Я валодаю прафесійным відэарэдактарам, манцірую фільмы. Але на гэта пайшло дзесяць гадоў. Усе тонкасці асвойваюцца паступова. Узнавіў песняроўскія партытуры: пасля Мулявіна ж ні адной ногы не засталася. Ён прыходзіў, мог на паперы галасы накідаць, наспяваць Кашапараву, Барткевічу, папера згубіцца, і ўсё. Бывала, партыі перадавалі, хтосьці сыходзіў. Так ні адной партытуры не засталася. Для мяне ўсё пачалося з рок-оперы «Гусляр»: рэканструіраваў партытуру па запісе. Гэта былі мае самыя вялікія дыктанты (смяецца). Вось «Песня пра долю» — гадзіна музыкі: чатыры дні я здымаў,

Будучы маэстра са сваім першым інструментам.

тры — партытуру пісаў. Калі Карнялюк (ён і музыкальную школу, і вучылішча заканчваў у Брэсце) прыязджаў да нас першы раз, тады яшчэ быў жывы Міхail Салапаў. А Ігар вучыўся, калі Салапаў узначальваў Брэсцкае музычнае вучылішча. І вось прыехаў на яго 95-годдзе. Я вырашыў зрабіць з «Майстра і Маргарыты» Карнелюка чатыры нумары. Дык Ігар дзівіўся: «Як?! Я ж не выдаваў ноты!» Не мог зразумець, як мне ўдалося дакладна запісаць яго музыку. Я, дарэчы, ноты магу не запісваць, яны ў мяне ў галаве круцяцца.

— А калі забудуцца?

— Значыць, яны не вартыя таго. Тое, што патрэбна, застаецца. Партытуры адразу пішу на чыставак гелевай ручкай, нічога не выпраўляючы.

Гутарыла Наталля СВЯТЛОВА
Фота з асабістага архіва Аляксандра Крамко

Калі рукапісы вяртаюцца

Мінулым летам давялося падарожнічаць па рацэ Віліі. На Астравеччыне, у старажытным Дубку, каля драўлянага касцёла, нехта згадаў пра Габрыэлю Пузыню — дачку графа Гонтэра — і яе духоўныя вершы. А яшчэ пра тое, што рэзідэнцыя землеўладальніка і рамантычнае летняе сховішча Габрыэлі — Патуліна — знаходзіцца недалёка, літаральна за некалькі кіламетраў уніз па цячэнні ракі.

З таго часу не пакідала думка наведаць гістарычныя мясціны. Здзейсніць задуманае ўдалося толькі напрыканцы восені.

Начныя прымаразкі не на жарты сцялі зямлю і ператварылі ў шкло невялікія лужыны. Халоднае паветра ўтрымлівала пах дыму і прэлай лістоты. Асабліва востра адчуваўся гэты пах у Дабраўлянскім парку. Пераходзім маленькі драўляны масток на месцы вялікага мураванага, што быў адначасова парадным уездам сядзібы графа Гонтэра. Калісьці тут быў культурны цэнтр краю. А сёння запустэчанае.

Дрэвы сцінулі долу свае летнія строі і пад імі цяжка знайсці рэшткі колішняй сядзібы графа. Нават лядоўню, пра якую давялося чуць, у бураломе, парослым кустоўем, не знайшлі. Абмялелыя ставы ды каналы адлюстроўвалі ў сваіх цёмных водах прысады і пакрытыя мхом старыя дрэвы парку, які 200 гадоў таму поўніўся свецкім жыццём і разам з шыкоўным палацам і ўсёй сядзібай натхняў мастакоў, музыкантаў і пісьменнікаў. Многія з іх лічылі за гонар пакінуць у галерэі графа свае карціны і гравюры, а ў бібліятэцы — творы, рукапісы, экслібрысы.

У Дабраўляны завітала без асаблівай нагоды. Проста трапіла ў рукі кніжачка вершаў «Струмень любові» Габрыэлі Пузыні ў перакладзе на беларускую мову Ірыны Багдановіч. І пацягнула наведаць мясціны, якія былі прытулкам муз, а цяпер згадваюцца толькі ў біяграфічных даных колішніх гаспадароў. Загадчыца Лылойцінскага клуба і краязнаўца Наталля Тапуць пагадзілася быць маім гідам у вандроўцы па так званай Лылойцінскай кругасветцы. Турыстычны маршрут з такой амбіцыйнай назвай ахоплівае

Наталля Тапуць.

Дабраўляны і некалькі вёсчак ды хутаў на самым ускрайку Сморгоншчыны. Але ж якія гэта паселішчы!

Неяк мой сусед па лецішчы Сярожа Кугузаў распавёў пра тое, як у дзяцінстве яго моцна крыўдзіла, калі вясковыя аднакласнікі казалі, што іх сям'я жыве ў турме. Бацькі працавалі ў мясцовым саўгасе, кіраўніцтва якога і выдзеліла ім кватэру ў старажытным двухпавярховым будынку з чырвонай цэглы. З таго ж матэрыялу была і пачатковая школа, куды можна было перабегчы, не апрачаючыся ў зімовае. Побач праягала брукаванка, якую называлі панскай. Вяла дарога ад графскага саду да касцёла Божай Маці Добрай рады, што паміж Шыманэлямі і Нястанішкамі.

Успомніла пра крыўды Сяргея, калі пачула з вуснаў Наталлі назву «турма» ў дачыненні да будынка на грунтоўным мураваным падмурку. Цагляная кладка пачыналася толькі на ўзроўні другога паверха, таму здавалася, што першы, ды яшчэ з кратамі на вокнах, — вязніца. На думку Наталлі, гэты будынак найверагодней служыў жыллем вартаўніку, які ахоўваў сядзібу. А суседні, дзе пэўны час размяшчалася пачатковая школа, некалі быў домам упраўляючага. Дарэчы, абодва будынкі не належаць да часоў

графы Гонтэра, які жыў тут у эпоху завяршэння падзелаў Рэчы Паспалітай.

За падтрымку нашчадкамі Адама Гонтэра паўстання 1963 г. сядзібу канфіскавалі. Згаданыя пабудовы з'явіліся тут пры пане Хамінскім, які гаспадарыў у Дабраўлянах аж да 1939 года. З былога маёнтка сям'і Гонтэраў ацалелі толькі цагляны гаспадарчы будынак, бровар, капліца і старадаўні парк. А яшчэ захаваліся рэшткі брукаванкі, па якой мы і рухаемся ў бок Патуліны. На жаль, сёння назва знікла з геаграфічных карт, — суседнія Каробкі паглынулі яе, хаця тутэйшыя старажылы памятаюць ранейшую назву паселішча і дом Пузыні.

У 1851 г. граф Адам Гонтэр падзяліў свой маёнтак паміж трыма дочкамі. Габрыэлі адышлі Забалаць і Нястанішкі ў Свянцянскім, Ігуменава ў Дзісенскім павеце. Непадальёк ад Нястанішак яна пабудавала дом, названы Патулінам («Утульным месцам»). Налева ад старажытнай капліцы з надпісам, які сведчыць пра яе гістарычную каштоўнасць, адкрываецца від на колішнюю сядзібу таленавітай пісьменніцы, мемуарысткі, драматурга і, без сумневу, патрыёткі сваёй зямлі Габрыэлі Пузыні.

Над невялікім ставам узвышаецца парослы бэзам маляўнічы пагорак. Ад дома засталіся толькі грунтоўныя і глыбокія падмуркі. Наталля Тапуць добра памятае сам будынак, бо дзяўчынкай наведвалася да яго тагачаснай гаспадыні Гэлены Мільгевіч. У дом вялі высокія мураваныя прыступкі, а праз вокны адкрываўся чароўны від на стаў і вясковыя хаткі вакол яго. Гэта сапраўды ўтульнае месца не магло не натхняць на творчасць Габрыэлю, якая, як вядома, была вялікай прыхільніцай творчасці Адама Міцкевіча і прадаўжальніцай яго памкнення апяваць свой край, занатоўваючы ў вершах прыгажосць наваколля, яго асабліваці і каштоўнасці. Магчыма, у гэтым месцы нарадзіліся і мемуара, якія яна пісала ўсё жыццё як дзённікі. Дарэчы згадаць эпізод з мемуары, дзе з пэўнай доляй самаіроніі і гумару паэтка піша, як распачала паэму пра Дабраўляны, але, атрымаўшы з Парыжа паэму Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш», часова адмовілася ад гэтай задумкі.

Сярод такіх славутых польскамоўных айчынных літаратараў, як Ян Чачот, Уладзіслаў Сыракомля, Ян Ігнацій Ходзькі, Адам Плуг, Юзаф Крашэўскі

і іншыя, Габрыэля Пузыня займае сваё пачэснае месца. Але доўгі час толькі спецыялісты ў галіне літаратуры ведалі пра яе літаратурную дзейнасць. Тым не менш цешыць, што яе адмысловыя творы сёння даступны чытачу. Усім, хто цікавіцца мінуўшчынай, ладам жыцця розных слаёў грамадства як у сталіцы, так і ў правінцыі, будзе цікавым выданне мемуараў пісьменніцы на беларускай мове, якія таксама пераклала Ірына Багдановіч і якія неўзабаве павінны з'явіцца ў кнігарнях.

Між іншым, польскамоўныя мемуары былі выдадзены яшчэ ў 1928 годзе гісторыкамі А. Чарткоўскім і Г. Масціцкім пад назвай «У Вільні і літоўскіх маёнтках». Другі том не выйшаў — рукапіс згарэў разам з варшаўскай бібліятэкай падчас Другой сусветнай вайны.

Старажытная капліца каля Патуліны.

Не пашкадавалі дзве сусветныя вайны і цудоўны палац у Дабраўлянах. Да самага графскага парку падступаюць бетонныя доты, як сведкі мінулай навалы. У полімі войнаў згарэлі пабудовы, масткі праз каналы, паркавыя скульптуры... Але нездарма кажуць, што рукапісы не гараць. Вось і рукапісы выдатнай дачкі нашай зямлі, таленавітай пісьменніцы Габрыэлі Пузыні пакрыху вяртаюцца на Айчыну.

Ала СТРАШЫНСКАЯ,
фота аўтара

даніна памяці

Жыццё, абарванае заўчасна

Не так даўно да краязнаўцаў дайшла сумная вестка: на 52-м годзе жыцця памёр Уладзімір Пучынскі, галоўны рэдактар «Краязнаўчай газеты». І проста добры чалавек. З сумам даведаўся пра гэта з паведамленняў у друку.

З Уладзімірам быў знаёмы яшчэ падчас яго працы ў часопісе «Бярозка». Ён рыхтаваў да друку маё інтэрв'ю «Бачыў я падводны свет» з юным суразмоўцам Андрэем Аляксеем на Клімавіч на чарнобыльскую тэму — пра аздаравленне дзяцей за мяжой.

Цяпер вось нас закранула яшчэ адна бяда — каранавірус, з-за якога Уладзімір летас пайшоў з жыцця. Больш не пачуў ў тэлефоннай трубы яго ветлівы голас. Валодзя быў добразычлівым, таварыскім. З павагай ставіўся да кожнага з аўтараў сваёй любімай газеты. Такім, якім і павінен быць сапраўдны журналіст, умелы кіраўнік.

Ён паспрыяў з'яўленню ў газеце не толькі маіх краязнаўчых публікацый, але і паэтычных радкоў: удасканаліў асобныя думкі, за што вельмі яму ўдзячны.

А напрыканцы мінулага года я даслаў у «Краязнаўчую газету» ў электронным выглядзе сваю краязнаўчую кнігу «Мой род. Мая вёска. Мае землякі» для рэцэнзіі, бо важна было ведаць думку супрацоўнікаў газеты пра свой твор.

На жаль, Уладзімір Пучынскі так і не паспеў спаўна раскрыць свой талент на рэдактарскай пасадзе, бо займаў яе вельмі кароткі тэрмін. Як пісаў у адным з вершаў

(прысвечаным, праўда, іншаму чалавеку) Якуб Колас:

Жыццё абарвана
Без часу...
У росквіце бурнае сілы...
.....
Пульс сэрца,
што творчасці прагла...

Ужо з першых нумароў «Краязнаўчай газеты», падпісаных Уладзімірам Пучынскім да друку, было заўважна яго імкненне зрабіць яе больш цікавай, змястоўнай. Працуючы яшчэ намеснікам рэдактара, прымаў захады, каб колькасць падпісчыкаў павялічвалася.

Уладзіміру, як кажуць у падобных выпадках, жыць ды жыць. Тварыць за рэдакцыйным сталом, кіраваць працоўным калектывам.

Ужо пэўны час няма разам з намі Уладзіміра Станіслававіча. Але, як казаў падчас інтэрв'ю «ЛіМу» пэат Віктар Шніп, «...ніколі не позна сказаць добрае слова...» І сапраўды, не позна, каб памятаць, што жыў такі чалавек на зямлі, наш каляга-журналіст.

Іван ЛАПО

Даследчык-палітолаг

Восенню не стала Мечыслава Часноўскага, гісторыка-міжнародніка, дыпламата, які нарадзіўся 18 мая 1948 года ў вёсцы Коцеўшчына Валожынскага раёна. У 1972 годзе скончыў БДУ, дзе пасля шмат гадоў выкладаў. У 2001-м стаў доктарам гістарычных навук.

У 1993—1996 гадах на дыпламатычнай працы ў Польшчы. З 2002 да 2014 года — рэктар Брэскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна.

У 2003 г. Мечыславу Эдвардавічу прысвоена вучонае званне прафесара. Член Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падрыхтоўцы падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў па гісторыі, уваходзіў у секцыю сацыяльна-гуманітарных дысцыплін Дзяржаўнай камісіі па падручніках, быў членам Агульнага сходу Нацыянальнай акадэміі навук. Пад кіраўніцтвам М. Часноўскага абаронены тры кандыдацкія дысертацыі. У 2011 г. узнагароджаны медалём Францыска Скарыны.

Аўтар больш за 150 навуковых прац. Даследаваў працэсы сацыялістычных пераўтварэнняў у заходніх абласцях Беларусі ў 1944—1950 гг., знешнюю палітыку Рэспублікі Беларусь, польска-беларускія палітычныя адносіны, праблемы стабільнасці ў Цэнтральнай і Усходняй Еўропе.

Аляксей ШАЛАХОЎСКІ

Простыя рэчы

Мары пад шоргат колаў

Вершы Ганны Галавіной — тонка лірычныя, Васветленыя глыбокім унутраным перажываннем праўды жыцця. Яна аўтар зборніка «Яблык Зямля», што пабачыў свет у 2016 годзе, а таксама дзіцячай кніжачкі «Летняя азбука» (2018). І разам з тым творы яе насычаны неверагоднай экспрэсіяй, якую можна параўнаць з хуткасцю, калі ты пакідаеш за спінай звыклыя краявіды, а новыя далягляды адкрываюць іншыя мары і задумы. Сённяшнія гутарка пра тое, што для яе вандроўкі і дарогі.

— Аня, тваё хобі звязана з паездкамі, прычым за рулём — ты сама. З чаго пачалася любоў да падарожжаў?

— Даўным-даўно, яшчэ да эпохі інтэрнэту, калі мне было ўсяго 5 гадоў, мы часта ездзілі да бабулі аўтобусам. Шлях займаў 7 гадзін і пралягаў праз Баранавічы, Слонім, Зэльву і Ваўкавыск. І ўжо прыехаўшы ў вёску, я прасіла ў бабулі мяшэчак з рознакаляровымі гузікамі і пачынала будаваць дарогу з Мінска праз Баранавічы, Слонім... Па цацачнай шашы з гузікаў цацачны аўтобус мог курсіраваць гадзінамі.

— Раскажы пра свае адчуванні падчас вандроўкі.

— Дарога зачароўвае. Нідзе мне так не марыцца, як пад шоргат колаў. Не мае асаблівага значэння, куды і на чым ехаць. Мэта падарожжа таксама не з'яўляецца асноўным вызначальнікам. Лепш, калі яе няма. Як няма сэнсу, багажу і нават спадарожнікаў. Калі можна проста сказаць сабе: заўтра еду.

Дарога кліча мяне амаль заўсёды. Але асабліва моцна позняй вясной, калі на Радаўніцу мінчане накіроўваюцца ў аддаленыя, закінутыя вёскі ўпарадкаваць магілы сваіх дзядоў і бабуль. А таксама ў канцы лета, калі яшчэ цёпла, але пахне ўжо восенню і буслы пачынаюць кружыць у вышыні як нябесны флот.

Самалётам, аўтобусам ці цягніком — няважна. Але больш за ўсё люблю падарожнічаць на матацыкле. У нас з ім, напэўна, адносіны, як у старажытнага рыцара і яго вернага каня. А яшчэ на матацыкле не змяшчаюцца другарадныя рэчы — толькі самае неабходнае. І там няма месца хваляванням, страхам і другой пары ботаў.

— Аня, усё ж, калі ты адпраўляешся ў далёкую вандроўку, ёсць доля рызыкі: напрыклад, тэхніка можа зламацца дзе-небудзь на дарозе, далёка ад паселішча... Ці рызыка надае асалоду ўсяму, што робіш?

— Вядома, калі едзеш адна, непрыемнасці таксама мусіш расхлёбваць сама. Таму абавязкова перад выездам варта правярць тэхнічны стан транспарту, узяць грашовы запас і тэлефон добрага сябра. Бываюць і нечаканыя праблемы. Напрыклад, сем з паловай гадоў таму, калі ў мяне ўжо

Фота з асабістага архіва Г. Галавіной.

Ганна Галавіна.

былі куплены білеты ў Іспанію, даведалася, што са мной хоча ехаць невядомы пасажыр. Паездку давялося адмяніць, але я спадзяюся, што мы з дачкой да Іспаніі такі дабяромся. Тым больш што яна расце ўся ў мамулечку: калі ёй было 1,5 года, мы з маімі бацькамі і малой даехалі на машыне да Закапане. І з таго часу даводзіцца заўсёды браць яе з сабой. Так што ездзім пераважна на чатырох колах. Разам плануем, куды паехаць, разам разглядаем мапы і атласы, разам спяваем песні па дарозе. Падарожжа з дзіцём не з'яўляецца сінонімам няўдалага падарожжа. Хутчэй наадварот: дзеці бачаць наваколле ярчэй і жывей, калі толькі не замянаць ім планшэтам.

— Ведаю, што летам вы з маленькай дачкой ездзілі па шляху Ягайлы з Вільні ў Кракаў. Чаму менавіта гэты маршрут?

— Мінулая наша вандроўка пачалася з Лідскага замка. На самай справе, мы там былі і раней, але ён зноў апынуўся на шляху. І недалёка ад шляху Ягайлы.

Шмат гадоў таму ў нас тут адбываліся дзіўныя рэчы. Каралі і князі ездзілі па пыльных, выбітых ці залітых вадой дарогах туды-сюды. З Вільні ў Кракаў і назад. А першымі пачалі адчуваць асалоду ад падобных вандровак Ягайла і яго стрыечны брат Вітаўт. Выезджае, напрыклад, Вітаўт ранкам з Вільні. Птушкі пяюць, музыкі іграюць, колы рыпаць... І едзе 30 кіламетраў аж да вёскі Руднікі. А далей не едзе. Бо 30 кіламетраў — гэта для абозу — вялікая адлегласць! А назаўтра яшчэ 30 кіламетраў да Эйшышак, потым да Радуні. Да Кракава Вітаўт мог ехаць цэлы месяц. Альбо Ягайла з Кракава ў Вільню. І каб не дарэмна бавіць час, кузэны фундавалі па дарозе касцёлы і загадвалі будаваць замкі і дворкі. А паколькі шлях на палову пралягаў па Беларусі, то мы

можам і цяпер бачыць былыя каралеўскія гарады і мястэчкі: Старыя Васілішкі, Мاستы, Ваўкавыск, Поразаў, Камянец.

Вось гэтай дарогай і праехалі мы з дачкой. Шлях, каторы мог бы заняць у нашых продкаў два тыдні, у нас адняў тры дні. Па дарозе мы бачылі старыя млыны, што стаіць як мост над невялічкай рачулкай, у ім цяпер музей; дом спевака Чэслава Немена, дзе нас пачаставалі цукеркамі «Васілішкі»; Масты, дзе хадзілі па мосце аматараў адрэналіну; слаўны горад Ваўкавыск, які старэйшы за Мінск; маёнтак Падароск, Ружанскі палац і цудоўны археалагічны музей у Брэсце.

Шкада, што надвор'е сапсавалася і прагнала нас дадому.

«Мама, а як Францыск Скарына ехаў вучыцца ў Кракаў?» — пытаецца дачка.

«І сапраўды, як?» — думаю я. І спрабую прыдумаць пра гэта гісторыю, дзе галоўным героем можа быць кожны, хто дастаткова кемлівы і смелы. Напрыклад, гэтую:

«— Вялікі горад Вільня!

— Вялікі, але наш Полацк большы!

Там дзе зліваюцца дзве рэчкі, на плиткім пясчаным беразе пад замкавай гарой, над якой узносяцца мury старога замка, хлапчкі ловяць рыбу і купаюцца. Сонца хіліцца да ляснога грэбня за ракой, бруднаватыя хвалькі Віленкі імкнуцца далучыцца да бурлівай плыні Віліі. Хлопцы падобныя адзін да аднаго, за лета іх насы аблупіліся, а валасы па колеры зліліся з ільнянымі кашулямі.

— А Кракаў яшчэ большы...

— Адкуль ты ведаеш? Маніш, напэўна. Як тады, калі гаварыў, што бачыў караля, а сам падманваў.

— Я бачыў яго карэту.

— А я чуў, што ў каралеўскім замку ў Кракаве жыве сапраўдны цмок.

— Лухта: хто ж будзе трымаць цмока ў замку. Ён жа ўсё там спаліць.

— Ну, у студні можна.

— Вось, хоць бы вокам зірнуць!

— Зірнеш. Я чуў, як бацька Міхалу казаў: «Вось прадам гэты тавар, будзе капейка Франака выслаць па навуку!»

— Зноў хлусня!

— Вось глядзі, крыж пацалую.

Малодшы з хлопцаў, той, якога звалі Франак, пацёр лоб запэцканай рукой.

— Мне б лепш да маці паехаць. Усе порткі праседзеў у гэтай Вільні. Лаціну я і так ужо ведаю.

Старэйшы жартаўліва усміхнуўся брату:

— На вучэльні доўгія чорныя сукні носяць, а не порткі. Як ксяндзы.

Што выбера Франак?

Ехаць вучыцца — перайдзі на старонку пад нумарам такім. Застацца з бацькамі — тады на іншую...»

Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

«Цёплы вечар, ціхі вецер...»

Праграма «Літаратурная анталогія» на канале «Культура» Беларускага радыё прапануе працяг раману Фёдора Дастаеўскага «Злачынства і пакаранне» (да 200-годдзя з дня нараджэння класіка рускай літаратуры) у выкананні Алега Вінярскага. У «Радыёбібліятэцы» гучыць апавесць Людмілы Рублеўскай «Пярэсцёнак апошняга імператара», чытае Маргарыта Захарыя. У суботу і нядзелю ў праекце «Літаратурныя гісторыі» слухачоў чакаюць апавяданні беларускіх і замежных аўтараў. Для аматараў паэзіі праграма «Прачулым радком» гэтым разам прапануе вершы Міколы Мятліцкага (памяці паэта). Змест праграмы «Радыётэатр плюс» у выхадныя складуць радыёспектакль «Лёс паэта» паводле твора Віктара Шымука, прысвечаны Максіму Багдановічу (да 130-годдзя з дня нараджэння класіка), а таксама радыёспектакль «Мая радня» паводле раману Алеся Савіцкага «Жанчына».

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

13 снежня — у публічную бібліятэку № 6 на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым (14.00).
14 снежня — на імпрэзу, прысвечаную М. Багдановічу, у публічную бібліятэку № 21 (13.30).
14 снежня — на пасяджэнне студыі юных літаратараў «Малінаўскія галасы» пры дзіцячай бібліятэцы № 15 (16.00).

14 снежня — у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Я. Купалы на імпрэзу Эдуарда Ханка (18.00).

15 снежня — у Дом літаратара на ўрачыстую цырымонію ўручэння ўзнагарод лаўрэатам конкурсу чытальнікаў паэзіі (15.00).

16 снежня — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Літарынка» пры СШ № 170 (14.00).

17 снежня — у Цэнтральную бібліятэку імя Янкі Купалы на прэзентацыю зборніка паэзіі «Расія — Беларусь» (17.00).

13 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння Міколы Воранава (1936—2005), празаіка, паэта, публіцыста.

13 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння (1936) Аляксандра Зубава, мовазнаўца.

13 снежня — 80 гадоў з дня нараджэння (1941) Міколы Маляўкі, паэта, перакладчыка.

14 снежня — 90 гадоў з дня нараджэння Генадзя Бекарэвіча (1931—1987), сцэнарыста.

14 снежня — 75 гадоў з дня нараджэння Таццяны Пятроўскай (1946—2000), мастака дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

15 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння (1936) Галіны Асмалоўскай, дамрысткі, педагога, заслужанай артысткі БССР.

15 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння Георгія Шэлега (1936—2015), жывапісца, графіка.

16 снежня — 120 гадоў з дня нараджэння Аляксандры Маркіце (1901—1938), літоўскай паэтэсы, празаіка, публіцыста. Пісала на літоўскай і беларускай мовах.

17 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Іосіфа Дорскага (1911—1964), тэатральнага дзеяча, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

17 снежня — 80 гадоў з дня нараджэння Вячаслава Дубінкі (1941—2010), празаіка, фотамайстра, журналіста.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Віцебскае абласное аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхаіла Пятровіча Кузьміча і выказваюць глыбокія спачуванні яго родным і блізкім.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
09.12.2021 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 639

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 3134

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзюмуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

